

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Albin Hall

Lag och ordning

om avgränsningen av det straffbara området för 16 kap. 3 §
BrB utifrån legalitetsprincipen och skyddet för mötes- och
demonstrationsfriheten

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin för examen: Period 2 VT 2021

Summary

Disturbing public order, one of the conditions of criminal liability for *refusing to obey an official command* under Chapter 16, Section 3, of the Swedish Criminal Code, is admittedly obscure. The case NJA 1989, p. 308, which established a precedent regarding the interpretation of disturbing public order, entailed an extensive understanding of the concept of order. The judgement has been criticised by scholars of constitutional law for not sufficiently having considered the freedom of assembly and the freedom to demonstrate. Since the principle of *nulla poena sine lege* and the protection of constitutional rights has had an augmented impact on later legislation and precedents, there was cause for reinterpretation of the provision.

The investigation was based on three features of pertinence to interpretation of criminal law provisions: the principle of *nulla poena sine lege certa*, the precautionary approach and the protection of the freedom of assembly and the freedom to demonstrate. How an interpretation accounting for these features relates to the application of the provision in the lower courts was examined. As failure to obey a command issued to maintain order constitutes the typical case, the study was limited to such situations.

The methodological framework was one of legal dogmatics. Using the wording of the provision as the point of departure, a basic set of possible and reasonable grammatical interpretations were established. The analysis supported one restrictive and one extensive understanding of the concept of order. The compatibility of the respective understandings with the legislative history and with NJA 1989, p. 308 were examined, and assessed with respect to the principles of interpretation the Supreme Court of Sweden has confirmed from 1994 onward. The study found that the extensive understanding was unsupported by the legislative history and that there is reason to question the precedential value of NJA 1989, p. 308.

The continued investigation delimited, through systematic interpretation, the concept of order by fixing it against the freedom of assembly and the freedom to demonstrate. The essential point appeared to be when a gathering is to be regarded as an assembly or a demonstration. Based on judgements by the European Court of Human Rights, all peaceful gatherings are covered. Only a restrictive interpretation of Chapter 16, Section 3, is thus compatible.

Finally, cases from the lower courts from 2005 onwards were examined, with emphasis on the conceptions of order. The investigation found that an extensive interpretation has become customary, resulting in an omittance of the freedom of assembly and the freedom to demonstrate with regards to peaceful protests.

Sammanfattning

Att störa allmän ordning, en av brottsförutsättningarna för *ohörsamhet mot ordningsmakten* i 16 kap. 3 § brottsbalken, är erkänt oklart. Rättsfallet NJA 1989 s. 308, vilket har prejudikatstatus vad gäller tolkningen av störande av allmän ordning, innebar en extensiv tolkning av ordningsbegreppet och har fått kritik från statsrättsligt håll för bristande avvägning gentemot mötes- och demonstrationsfriheten. Då legalitetsprincipen och rättighetsskyddet har fått ett större genomslag i senare lagstiftning och prejudikat fanns anledning att tolka lagbestämmelsen på nytt.

Undersökningen har skett utifrån tre aspekter av relevans för straffrättslig tolkning: obestämdhetsförbudet, försiktighetskravet och skyddet för mötes- och demonstrationsfriheten. Uppsatsen undersökte även hur en sådan tolkning förhåller sig till bestämmelsens tillämpning i underrätterna. Eftersom underlåtenhet att efterkomma ordningshållande befallningar utgör typfallet begränsade sig undersökningen till dessa situationer.

Den valda metoden var rättsdogmatisk. Bestämmelsens ordalydelse utgjorde utgångspunkten och en grundläggande tolkningsmängd av möjliga och rimliga tolkningar fastställdes genom grammatisk-lexikalisk analys. Analysen fann stöd för en restriktiv och en extensiv tolkning av ordningsbegreppet. De respektive tolkningarnas förenlighet med förarbetena och NJA 1989 s. 308 undersöktes samt bedömdes utifrån de tolkningsprinciper HD har utarbetat sedan 1994. Undersökningen fann att en extensiv tolkning saknar stöd i förarbetena och att det utifrån obestämdhetsförbudet och försiktighetskravet finns anledning att ifrågasätta den fortsatta prejudikatstatusen hos NJA 1989 s. 308.

Den fortsatta undersökningen avgränsade, genom en systematisk analys, ordningsbegreppet utifrån mötes- och demonstrationsfriheten. Den avgörande frågan visade sig vara när en folksamling är att anse som ett möte eller en demonstration. Genom avgöranden från Europadomstolen fastslogs att så är fallet så snart en fredlig sammankomst har uppkommit. Endast den restriktiva tolkningen av 16 kap. 3 § brottsbalken är förenlig med en sådan förståelse.

Slutligen undersöktes rättsfall från underrätterna från och med 2005, med särskilt fokus på ordningsbegreppet. Undersökningen fann att extensiva tolkningar har blivit standard i tillämpningen, med följden att mötes- och demonstrationsfriheten inte i tillräcklig utsträckning beaktas vid fredliga protester.

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund och syfte	6
1.2 Frågeställning	7
1.3 Frågans tidigare behandling	7
1.4 Teori och metod	8
1.4.1 Rättsdogmatisk metod och tolkning	8
1.4.2 Språk, ordalydelse och förutsebarhet	9
1.4.3 Sekundära rättskällor och systematisk tolkning	9
1.5 Disposition och material	11
2 Fastställandet av den grundläggande tolkningsmängden	12
2.1 Den grundläggande tolkningsmängden och analogiförbudet	12
2.2 Mångtydighet, vaghet och obestämdhet	13
2.3 Grammatisk-lexikalisk analys av 16 kap. 3 § BrB	13
2.3.1 Grammatisk analys	14
2.3.2 Lexikalisk analys	16
2.4 Sammanställning och slutsats	18
3 Störande av allmän ordning i förarbeten och praxis	19
3.1 Restriktiv och extensiv tolkning och behovet av ytterligare tolkningsdata	20
3.2 Om störande av allmän ordning i motiven till 16 kap. 3 § BrB	20
3.2.1 Straffrättskommitténs betänkande	21
3.2.2 Proposition 1948:80	22
3.2.3 Restriktiv och extensiv tolkning i ljuset av förarbetsuttalandena	22
3.3 Om störande av allmän ordning i NJA 1989 s. 308	23
3.3.1 Riksåklagarens föredragande	23
3.3.2 Muncks tillägg	24
3.3.3 Restriktiv och extensiv tolkning i ljuset av NJA 1989 s. 308	25
3.4 HD:s argument utifrån Straffrättskommitténs betänkande	25
3.4.1 Jämförelse mellan lagmotiven och NJA 1989 s. 308	26
3.4.2 Normutfyllnaden genom polislagen	27

3.5 Slutsats.....	29
4 Mötes- och demonstrationsfriheten och allmän ordning	30
4.1 Rättighetsskyddets innebörd för restriktiv och extensiv tolkning	31
4.2 Om 16 kap. 3 § BrB i förarbetena till 2 kap. 1 § RF	31
4.3 Folksamlingar, möten och demonstrationer	33
5 Ohörsamhet mot ordningsmakten i underrätterna.....	35
5.1 Diskussion om underrätternas tillämpning.....	38
6 Slutdiskussion	40
Käll- och litteraturförteckning	42
Offentligt tryck.....	42
Övriga tryckta källor	42
Elektroniska källor	44
Rättsfallsförteckning.....	44

Förkortningar

BrB	brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
EKMR	europiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PL	polislag (1984:387)
RB	rättegångsbalk (1942:740)
RF	regeringsformen (1974:152)
RÅ	riksåklagaren
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Under 2020 hölls massiva protester mot regeringarna i Belarus, Polen och Ryssland. Protesterna hade olika bevekelsegrunder, men i alla tre fallen har människorättsorganisationer uttryckt oro över att fredliga demonstranter har mötts med hård repression och åtal.¹ I Belarus och Polen har åtalspunkterna bland annat innefattat olika former av brott mot allmän ordning.² Ryssland har återkommande kränkt mötes- och föreningsfriheten enligt europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR), bland annat genom att besluta om administrativa straff på grund av bristande åtljydnad av ordningshållande uppmaningar från polisen.³ Frågan om vilket utrymme rättsordningen är förpliktigad att ge folkmassor och deras meningsyttringar utgör ett intressant rättsvetenskapligt problem, vilket har bäring på vilka handlingar som kan sanktioneras.

För svenskt vidkommande regleras straffansvar för bristande åtljydnad av ordningshållande uppmaningar av brottsbestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten i 16 kap. 3 § BrB; deltagare i en folksamling som stör allmän ordning ska, vid underlåtenhet att följa en ordningshållande befallning eller vid intrång på ett för ordningens upprätthållande fridlyst eller avspärrat område, dömas till ansvar. Analysen landar i att den nuvarande tillämpningen är i bristande överensstämmelse med de grundläggande rättssäkerhetsgarantierna för straffrättslig tolkning enligt legalitetsprincipen och att mötes- och demonstrationsfrihetens skydd regelmässigt förbises, sannolikt på grund av ett prejudikat vilket uppvisar samma brister.

1.1 Bakgrund och syfte

Ohörsamhet mot ordningsmakten i 16 kap. 3 § BrB framstår som en förhållandevis oförarglig bestämmelse i jämförelse med den övriga brottskatalogen. Den föreskrivna påföljden, böter eller fängelse i högst sex månader, tillmåter inte bestämmelsen samma dignitet som den för mord. Bestämmelsens skyddsintresse, allmän ordning, är inte lika uppenbart skyddsvärt som exempelvis sexuell integritet. Syftet med att inom ramen för ett examensarbete ingående behandla ohörsamhet mot ordningsmakten kräver därför viss förklaring.

Bestämmelsen lever, med stor sannolikhet av ovanstående anledningar, trots sin mer än 70-åriga historia en undanskymd tillvaro i doktrin. Den anses dock inte vara obsolet. Bestämmelsen tillämpas med jämna mellanrum i underrätterna och då ofta med flertalet tilltalade.⁴ Det finns därutöver vissa tecken på att antalet lagföringar för ohörsamhet mot ordningsmakten har ökat på senare tid.⁵ Vidare utgör demonstrationer typfallen för när bestämmelsen aktualiseras. Trots att det straffbara området därmed tangerar mötes- och

---

¹ Viasna (2020); Civicus (2020); Human rights watch (2021).

² Viasna (2020) s. 7; Figurski (2020).

³ Se *Navalnyj mot Ryssland* samt hänvisningarna där.

⁴ Se kapitel 5.

⁵ Se Polisen region Stockholm (2021). Tyvärr för Brå ingen historisk statistik över lagföringsbeslut för ohörsamhet mot ordningsmakten.

demonstrationsfrihetens gränser är brottsbeskrivningen erkänt oklar i det att ett helt centralt rekvisit, störande av allmän ordning, saknar tydlig definition.⁶ Legalitetsprincipen påbjuder en rättsvetenskaplig granskning av oklara brottsbeskrivningar. Påbudet är desto starkare när ett annat för rättsordningen centralt värde står på spel; mötes- och demonstrationsfriheten är av grundläggande betydelse för den fria åsiktsbildningen, då möten och demonstrationer utgör direkta och verksamma uttrycksmedel vilka är oberoende av ekonomiskt eller socialt kapital.⁷ Slutligen har ohörsamhet mot ordningsmakten inte varit föremål för prövning i HD sedan 1989, när HD gjorde en extensiv tolkning av ordningsrekvisitet. NJA 1989 s. 308 är fortfarande centralt inom så väl rättstillämpningen som i redogörelsen för bestämmelsens innehåll,⁸ men avgörandet har mött hård kritik från statsrättsligt håll för att innebära en bristande avvägning gentemot grundlagsskyddet för mötes- och demonstrationsfriheten.⁹ I och med 2010 års ändring om domstolars lagprövningsplikt framhöll lagstiftaren att det är av särskild betydelse att centrala delar av fri- och rättighetsregleringen i 2 kap. RF får fullt genomslag i rättstillämpningen.¹⁰ Senare avgöranden från HD ger likaledes uttryck för en restriktiv inställning vid tolkning av straffbestämmelser när rättighetskyddet i 2 kap. RF aktualiseras.¹¹ Sammantaget finns anledning att belysa ohörsamhet mot ordningsmakten på nytt och då särskilt i ljuset av skyddet för mötes- och demonstrationsfriheten enligt 2 kap. 1 § RF.

1.2 Frågeställning

- I. Hur bör det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten vid underlåtenhet att efterkomma en för ordningens upprätthållande meddelad befallning avgränsas utifrån en förståelse av ordningsbegreppet som tar obestämdhetsförbudet, försiktighetskravet och skyddet för mötes- och demonstrationsfriheten i beaktande?
- II. Hur förhåller sig en sådan avgränsning till tillämpningen av bestämmelsen i underinstanserna?

1.3 Frågans tidigare behandling

Ohörsamhet mot ordningsmakten har varit föremål för rättsvetenskaplig behandling från två separata håll. Det första hållet är det straffrättsliga, där särskilt Gösta Westerlunds genomgång i *Ordningsstörande brott* från 2020 och Petter Asps i *Brotten mot allmänheten och staten* från 2014 ska nämnas. Deras vägledande redogörelser för tillämpningen av 16 kap. 3 § BrB är

---

⁶ Se Ulväng m.fl. (2014) s. 181–184 angående den oklara definitionen.

⁷ Formuleringen av mötes- och demonstrationsfrihetens värde är en parafrasering av den i Bull (1997) s. 22.

⁸ Se Westerlund m.fl. (2020) s. 244–245 och Ulväng m.fl. (2014) s. 184. I det sistnämnda verket hänvisas även till NJA 1978 s. 449, men frågan i HD rörde där inte innebörden av 16 kap. 3 § BrB, utan om skäl att förordna offentlig försvarare enligt den dåvarande lydelsen av 21 kap. 3 § 3 st. RB.

⁹ Se Bull (1997) s. 596–599 och Nergelius (2018) s. 186 not 86.

¹⁰ Se uttalandet i prop. 2009/10:80, på s. 147, om att det i lagprövningssammanhang är av särskild betydelse att centrala delar av fri- och rättighetsregleringen i 2 kap. RF får fullt genomslag.

¹¹ Angående restriktiv tolkning av straffbestämmelser, se ex. NJA 2016 s. 3, särskilt p. 20.

skrivna i kommentarform och utgår till stora delar från NJA 1989 s. 308.¹² Westerlunds och Asps redogörelser saknar på grund av den rättframma pedagogiska ansatsen en diskussion om grundlagsfrågor i anknytning till sagda bestämmelse. Från statsrättsligt håll är Thomas Bulls behandling av ohörsamhet mot ordningsmakt, NJA 1989 s. 308 och mötes- och demonstrationsfrihetens gränser i dennes avhandling *Mötes- och demonstrationsfriheten* från 1997 särskilt ingående. Bertil Wennergrens kapitel om demonstrationsfriheten och civil olydnad i *Om våra rättigheter IV* från 1990 innehåller även det en statsrättslig genomgång av NJA 1989 s. 308, om än från en vinkel som här kanske är av mindre vikt. I sammanhanget ska även Sofia Jägers examensarbete *Skingra er! Upploppsbroten och den straffrättsliga problematiken kring gamla brottsbestämmelser*, framlagt vid Uppsala universitet 2018, nämnas. Arbetet undersöker huruvida bestämmelserna i 16 kap. 1–3 §§ BrB borde vara att avse som obsoleta utifrån sentida kriminaliseringsprinciper.

1.4 Teori och metod

Straffrättsdogmatikerns huvuduppgift har av Nils Jareborg karaktäriserats vara att, med lagstiftningen som grund, konstruera rättssystemet i syfte att uppnå större precision och enhetlighet; arbetsmetoden överensstämmer i stort med domarens uppgift när denna fastställer gällande rätt. Den betydande skillnaden är enligt Jareborg att straffrättsdogmatikern därutöver har en skyldighet att kritiskt granska konstruktionen.¹³ Uppsatsen är skriven i Jareborgs anda; den rättsdogmatiska metoden ter sig särskilt lämpad för att avgöra vad gällande rätt kan avses vara så väl som för att skapa en måttstock mot vilken att bedöma tillämpningen i underrätterna.

1.4.1 Rättsdogmatisk metod och tolkning

Metoden är följaktligen rättsdogmatisk, vilket innebär att utgångspunkten är att gällande rätt i första hand kan fastställas ur lagtext, lagförarbeten, prejudikat och doktrin.¹⁴ Vilket rättskällvärde som ska tillskrivas de respektive rättskällorna är inom svensk rätt en förhållandevis öppen fråga, men grundsatsen för arbetet är att lagtext har avgjort högst värde.¹⁵ En uppdelning i primära rättskällor i form av lagtext och sekundära rättskällor i form av förarbeten, prejudikat och doktrin är därför möjlig.

Även om redogörelsen av gällande rätt tar sin utgångspunkt i lagtexten, närmare bestämt 16 kap. 3 § BrB, innebär inte det att frågan om lagbestämmelsens innehåll och korrekta

---

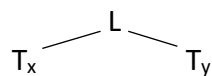
¹² Se Westerlund m.fl. (2020) s. 244–245 och Ulväng m.fl. (2014) s. 184.

¹³ Jareborg (2001) s. 19.

¹⁴ Se Peczenik (1980) s. 46–48 och Strömholm m.fl. (2020) s. 33–35.

¹⁵ Att lagtext har högst värde kan i sammanhanget sägas framgå av 1 kap. 1 § 3 st. RF och 1 kap. 1 § BrB, men en sådan tolkning förutsätter egentligen att lagtexten redan har högst värde. För att undvika ett cirkelresonemang eller en rättsfilosofisk utsvävning framstår det därför som både enklare och ärligare att helt enkelt fastslå lagtextens prioritet.

tillämpning låter sig besvaras utan krumbukter. Tolkningsproblemet får illustreras med en figur lånad från Aleksander Peczenik:

L betecknar en lagbestämmelse och T en möjlig och rimlig tolkning, på så vis att ordalydelsen av lagbestämmelsen ger två möjliga och rimliga tolkningar vid handen.¹⁶ Det går att föreställa sig fler möjliga och rimliga tolkningar från samma lagbestämmelse, T_n . När flera möjliga och rimliga tolkningar är vid handen måste andra hänsyn än de rent semantiska agera uteslutande för att nå fram till en unik tolkning; exempelvis tolkningsdata från de sekundära rättskällorna förarbeten, prejudikat, och doktrin.¹⁷ Redan fastställandet av möjliga och rimliga tolkningar innebär dock ett problem kring hur ordalydelsen som sådan ska tolkas.

1.4.2 Språk, ordalydelse och förutsebarhet

Ett av de centrala värdena som ger etisk legitimitet till den maktutövning som straffrättslig tillämpning innebär är möjligheten för det potentiella straffssubjektet att förutse konsekvenserna av en viss handling.¹⁸ Det går inte på förhand att avgränsa det potentiella straffssubjekt till mer än att det, inom svensk jurisdiktion, är en fysisk person som är minst femton år gammal vid tillfället för handlingen i fråga. Tolkningen av ordalydelsen borde därför i största möjliga mån utgå från de verktyg som är tillgängliga för allmänheten. I den grammatisk-lexikaliska analysen av 16 kap. 3 § BrB tolkas bestämmelsen och dess ingående termer, i den utsträckning de inte rör sig om tekniska begrepp, utifrån grundläggande svenska grammatiska regler och ordens vardagsspråkliga betydelser.¹⁹

1.4.3 Sekundära rättskällor och systematisk tolkning

I händelse av fler än en möjlig och rimlig tolkning behövs alltså ytterligare tolkningsdata från de sekundära rättskällorna. Dessa är dock inte alltid överensstämmande. I händelse av konflikt mellan förarbeten och prejudikat existerar inte någon tydlig metod för hur konflikten ska lösas.²⁰ En rättskällehierarki hade förstås varit behjälplig, men det råder oenighet angående vilken inbördes vikt som ska fästas vid källorna i fråga.²¹ Exempel på faktorer som har lyfts fram och som anses kunna påverka värdet hos de respektive rättskällorna är åldern hos

---

¹⁶ Se Peczenik (1988) s. 33–34.

¹⁷ Se Peczenik (1988) s. 35–36.

¹⁸ Se den klassiska formuleringen om förutsebarhet i *Sunday Times mot Förenade kungariket*, p. 49. Se även Jareborg (2001) s. 57–58.

¹⁹ Om termen grammatisk-lexikalisk analys, eller lexikalisk-grammatisk som den där kallas, se Ramberg m.fl. (2018) s. 25–26.

²⁰ Se Strömholm m.fl. (2020) s. 410–411.

²¹ Se ex. Åhman (2019) s. 20, som förespråkar en klar rättskällehierarki. Jfr Eckhoff (1993) s. 18 och särskilt Warnling-Nerep (2015) s. 54–55.

förarbetena, där hög ålder innebär att det går att ifrågasätta i vilken mån de förutsättningar som omnämns i förarbetena är relevanta under nu rådande omständigheter;²² att ett prejudikat strider mot ett förarbete eller mot ett annat prejudikat;²³ att HD medvetet har frångått ett förarbetsuttalande eller att prejudikatet är del av en etablerad praxis, i vilket fall förarbetsuttalandena kan hävdas ha förlorat sin vägledande betydelse.²⁴ Givet bestämmelsens ålder och den rättsutveckling som har skett sedan ohörksamhet mot ordningsmakten infördes, framför allt på fri- och rättighetsregleringen område, är det sannolikt att alla dessa faktorer föreligger.

Alternativet till tolkning utifrån de sekundära rättskällorna är systematisk tolkning, där oklara termer preciseras genom att analysera bestämmelsen och rekvisitens placering i författningen och dess förhållande till närliggande bestämmelser.²⁵ Vid en systematisk tolkning är det bestämmelsens del av ett ordnat system som är av störst betydelse.²⁶ "Gällande rätt" kan förstås överensstämma med summan av de regler på olika plan som styr kompetent juridisk yrkesutövning inom det ifrågasvarande systemet.²⁷ Reglerna kan, i enlighet med rättskälleläran, vara hänförliga till primära så väl som sekundära rättskällor. De primära rättskällorna ges dock prioritet. Den tolkning T av L som utifrån en föreställning om systemets koherens visar störst logisk samstämmighet med övriga regler utgör då den bästa tolkningen, eller gällande rätt. Då det är sannolikt att det föreligger oenighet mellan förarbeten och prejudikat och då det inte finns en entydig metod för hur konflikter mellan dessa ska lösas tycks systematisk tolkning ge de bästa förutsättningarna för att fastställa det straffbara området för ohörksamhet mot ordningsmakten.

Stig Strömholm menar att systematisering sker på två plan, ett horisontellt och ett vertikalt. Det horisontella planet utgörs av försök till rationell gruppering av regler och utveckling av klassifikationsgrunder och begreppsbildning för att underlätta sådan gruppering; den sistnämnda systematiseringsaktiviteten ligger närmare de hjälpverktyg som vanligtvis associeras med systematisk tolkning.²⁸ Det vertikala planet utgörs av försök till rangordning av de ingående reglerna.²⁹ Även om systematisk tolkning i första hand associeras med horisontell systematisering verkar det inte föreligga några teorimässiga hinder mot att kombinera de två aktiviteterna. Den horisontella systematiseringen utgår från ohörksamhet mot ordningsmakten och de oklarheter som kvarstår efter en grammatisk-lexikalisk tolkning av ordalydelsen. Eftersom frågeställningen rör straffrättslig tolkning består den vertikala systematiseringen av de lag- och tolkningsregler som samverkar för att begränsa och styra tillämpningen av straffbestämmelser.³⁰ Vilka lag- och tolkningsregler som visar sig vara relevanta för avgränsningen av

---

²² Se Eckhoff (1993) s. 61–65 och särskilt utlåtandet om reella hänsyn på s. 65.

²³ Se Peczenik (1995) s. 239.

²⁴ Se Strömholm m.fl. (2020) s. 410.

²⁵ Se Ramberg m.fl. (2018) s. 28

²⁶ Se Jareborg (2001) s. 109.

²⁷ Se Strömholm m.fl. (2020) s. 86.

²⁸ Strömholm m.fl. (2020) s. 243–247.

²⁹ Strömholm m.fl. (2020) s. 231–233.

³⁰ Modellen för den vertikala tolkningen är inspirerad av H.L.A. Harts uppdelning i primära och sekundära rättsregler. Primära rättsregler påför en plikt, till exempel att utföra eller avstå från att utföra en viss handling.

det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten kan således bestämmas av de oklarheter som uppkommer vid den sedvanliga tolkningsverksamheten.

1.5 Disposition och material

Eftersom fokus ligger på gällande rätt och innebörden hos en specifik lagbestämmelse tar undersökningen sin utgångspunkt i ohörsamhet mot ordningsmakten och dess ordalydelse. Undersökningen inleds i kapitel 2 med en grammatisk-lexikalisk analys där de vardagsspråkliga innebörderna hos de ingående orden kartläggs. Utifrån Peczeniks modell, beskriven ovan, fastställs en grundläggande tolkningsmängd som tar i beaktande de inneboende oklarheter som kvarstår efter den semantiska analysen. För konstruktionen av den grundläggande tolkningsmängden undersöks och tillämpas de kriterier som kan anses följa från legalitetsprincipens analogi- och obestämdhetsförbud enligt lagtext, förarbeten och sentida praxis. För att motsvara förutsättningarna den genomsnittliga personen har vid lagtolkning har undersökningen utgått från *Svensk ordbok* (2009), utarbetad av Svenska Akademien och Lexikaliska institutet vid Göteborgs universitet, vilken får anses utgöra en auktoritativ källa till betydelsen av ord i modern svenska.

Efter att den grundläggande tolkningsmängden har fastställts och den grammatisk-lexikaliska analysen har avgjort den mest betydande oklarheten, tolkningen av rekvisitet störande av allmän ordning, tar den egentliga tolkningen vid i kapitel 3 med en redogörelse för de kriterier för restriktiv och extensiv tolkning som följer från legalitetsprincipen och försiktighetskravet så som de har etablerats i praxis. Därefter undersöks de alternativa tolkningarna av ordningsbegreppet utifrån uttalanden i lagförarbetena till 16 kap. 3 § BrB och enligt NJA 1989 s. 308. Resultatet av ordalydelsen vidare behandlad genom de sekundära rättskällorna bedöms genomgående utifrån kriterierna för restriktiv och extensiv tolkning. Särskilt undersöks om HD:s resonemang i NJA 1989 s. 308 kan anses följa från förarbetsuttalandena och om normutfyllnaden via polislagen är tjänlig i sammanhanget. Slutsatsen, att NJA 1989 s. 308 utgör en extensiv tolkning av ordningsbegreppet i 16 kap. 3 § BrB i strid med försiktighetskravet, tycks avgränsa tillämpningen till den mer restriktiva som följer från förarbetena.

I kapitel 4 diskuteras omfattningen av mötes- och demonstrationsfriheten och dess förhållande till tillämpningen av 16 kap. 3 § BrB med särskilt fokus på definitionen av allmän ordning. Rättighetsskyddets ytterligare betydelse för tolkningen av straffbestämmelser enligt lagtext och sentida praxis påvisas och avgränsningen av det straffbara området för 16 kap. 3 § BrB i förhållande till det skyddade området för mötes- och demonstrationsfriheten diskuteras utifrån frågans behandling i förarbetena till 2 kap. 1 § RF. Argument för mötes- och demonstrationsfrihetens koppling till mötes- och föreningsfriheten enligt 11(1) EKMR och avgöranden från Europadomstolen presenteras och föreslås ligga till grund för avgränsningen av det straffbara området för 16 kap. 3 § BrB.

Sekundära rättsregler påför befogenheter att lägga till, ändra eller bestämma omfattningen av de primära rättsreglerna. Se Hart (2012) s. 80–81.

Slutligen diskuteras underrätternas tillämpning av 16 kap. 3 § BrB utifrån de slutsatser som har dragits i undersökningen i stort i kapitel 5. Urvalet består av samtliga fall, tillgängliga via juridiska databaser, vilka behandlar bristande efterlevnad av ordningshållande befallning. Urvalet är baserat på att det var en sådan situation som var föremål för prövning i NJA 1989 s. 308 och där prejudikatet följaktligen visat genomslag.

2 Fastställandet av den grundläggande tolkningsmängden

Syftet med avsnittet är att utröna den grundläggande tolkningsmängden för 16 kap. 3 § BrB samt att identifiera de oklarheter som kvarstår efter en grammatisk-lexikalisk analys av ordalydelsen. Avsnittet inleds med en förklaring av vad som åsyftas med ”grundläggande tolkningsmängd” samt funktionen av en sådan i ljuset av analogiförbudet och obestämdhetsförbudet. I underavsnitt 2.5 förs resultatet från den grammatiska och den lexikaliska analysen samman för att fastställa den grundläggande tolkningsmängden. Den grammatisk-lexikaliska analysen börjar med en grammatisk analys, i vilken en jämförelse med bestämmelserna om upplopp och våldsamt upplopp ingår i den mån det fungerar förtydligande, för att sedan övergå i en lexikalisk analys där de ingående termerna i största möjliga mån tolkas utifrån sina vardags-språkliga betydelser.

2.1 Den grundläggande tolkningsmängden och analogiförbudet

Innan en systematisk tolkning kan ta vid måste, enligt modellen beskriven i avsnitt 1.4.1, en mängd möjliga och rimliga tolkningar förenliga med ordalydelsen i bestämmelsen i fråga kartläggas. Att en sådan grundläggande tolkningsmängd ska vara förenlig med bestämmelsens ordalydelse följer från legalitetsprincipens krav på att en straffbelagd handling ska vara uttryckligen förbjuden genom lag. Principen kommer för straffrättens del till uttryck i 1 kap. 1 § BrB:

Brott är en gärning som är beskriven i denna balk eller i annan lag eller författning och för vilken straff som sägs nedan är föreskrivet.

Ifall en gärning inte är beskriven i lag kan den följaktligen inte vara att anse som ett brott: det så kallade analogiförbudet.³¹ Analogiförbudet har i praxis tolkats som att en gärning inte får anses straffbar om den inte med vedertagna tolkningsmetoder kan inordnas under en straffbestämmelses ordalydelse.³² Vad som kan anses utgöra vedertagna tolkningsmetoder i sammanhanget framgår inte med all önskvärd tydlighet från praxis. Givet HD:s fokus på ordalydelsen framstår den semantiska analysen, eller den rena språktolkningen, som det mest sannolika alternativet.³³ Oberoende av slutsatserna från den systematiska tolkningen fixerar

---

³¹ Se prop. 1993/94:130 s. 13–14.

³² Se ex. NJA 1994 s. 480 och NJA 2015 s. 501.

³³ Detta, vid sidan av en ren rimlighetsbedömning, utifrån HD:s hänvisning till Strömholm i NJA 1994 s. 480 och Strömholms distinktion mellan ren språktolkning och konstruktiv tolkning. Konstruktiv tolkning innebär, i

således, i straffrättsliga sammanhang, den grundläggande tolkningsmängden de yttre gränserna för bestämmelsens tillämpningsområde.

2.2 Mångtydighet, vaghet och obestämdhet

I bästa fall är en lagbestämmelse klar nog i sin formulering att den rena språktolkningen ger ett entydigt resultat (med andra ord, att den grundläggande tolkningsmängden endast har ett element). Om en straffbestämmelse är oklar kan flera möjliga och rimliga tolkningar vara förenliga med ordalydelsen, i enlighet med Peczeniks figur. Faktorer som påverkar oklarheten hos bestämmelsen är mångtydighet och vaghet hos de ingående termerna. Mångtydighet innebär att en term har fler än en betydelse, men att betydelsena i sig är klara. Vaghet innebär att det är oklart när en term är tillämplig, trots att betydelsen i och för sig är klar.³⁴ Ett exempel på ett mångtydigt ord är "sticka", vilket kan bland annat syfta till att fly, att sticka med garn eller en flisa. Exempel på ett vagt ord är "skog", då det är oklart när en samling träd är att anse utgöra en skog. "Störa" och "folksamling", vilka ingår i brottsbeskrivningen till ohör-samhet mot ordningsmakten, utgör exempel på ett lexikaliskt mångtydigt respektive ett lexikaliskt vagt ord (se nedan).³⁵

Legalitetsprincipen så som den kommer till uttryck i 1 kap. 1 § BrB har enligt praxis utöver analogiförbudet även ansetts innefatta ett obestämdhetsförbud, eller ett krav på tillräcklig precision och begriplighet hos straffbestämmelser.³⁶ Mångtydiga och vaga termer ökar obestämdheten hos en bestämmelse på så vis att precisionen och begripligheten blir lidande. Det finns dock inte någon klar gräns för när obestämdheten hos en bestämmelse är så påtaglig att den utgör ett hinder för bestämmelsens tillämpning.³⁷ I såväl praxis som doktrin framhålls att språket alltid är obestämt och att ett inte obetydligt mått av obestämdhet uppenbarligen är tillåtet; av betydelse är om precision och begriplighet går att uppnå genom ytterligare tolkning.³⁸ Den grundläggande tolkningsmängden hos 16 kap. 3 § BrB mäter således bestämdheten hos budet sett i isolation: ju fler möjliga och rimliga tolkningar desto mindre bestämdhet. Huruvida bestämmelsen är så pass obestämd att det föreligger hinder för dess tillämpning tycks dock behöva avgöras utifrån det slutgiltiga tolkningsresultatet.

2.3 Grammatisk-lexikalisk analys av 16 kap. 3 § BrB

Strömholms tappning, att i rättstillämpningen gå utöver den rena språktolkningen. Se Strömholm m.fl. (2020) s. 450–452.

³⁴ Se Peczenik (1988) s. 33–35 eller Eckhoff (1993) s. 48–49.

³⁵ Lexikalisk mångtydighet eller vaghet innebär att mångtydigheten respektive vagheten ligger i själva ordet. Lexikalisk mångtydighet respektive kan skiljas från kontextuell mångtydighet respektive vaghet, där mångtydigheten eller vagheten kvarstår trots en viss kontext. Se Peczenik (1988) s. 33–35.

³⁶ Se ex. NJA 2008 s. 376, NJA 2012 s. 105 och NJA 2015 s. 501.

³⁷ Att en sådan gräns existerar framgår dock av NJA 2000 s. 490.

³⁸ Se Asp m.fl. (2013) s. 47–48, Leijonhufvud m.fl. (2015) s. 35 samt NJA 2012 s. 105 och NJA 2015 s. 501, där det hänvisas till doktrinen i fråga.

Strömholm menar att det inte går att göra en klar gränsdragning mellan grammatisk-lexikalisk och systematisk tolkning, då båda tolkningsmodellerna bygger på liknande föreställningar om att lagstiftaren respekterar rättssystemets konsekvens och konsistens. Skillnaden mellan de två tolkningsmodellerna är därför enligt Strömholm en gradskillnad gällande storleken på enheten inom vilken konsekvensen och konsistensen förutsätts gälla.³⁹ Frågan om storleken på enheten är relevant för tolkningen av ohörsamhet mot ordningsmakten, då bestämmelsen är intimt sammankopplad med den om upplopp i 16 kap. 1 § BrB och våldsamt upplopp i 16 kap. 2 § BrB. Enligt lagmotivet menade lagstiftaren att de tre brotten skulle utgöra en enhet med olika grad av allvarlighet, där ordningen på en fallande skala går från våldsamt upplopp till upplopp till ohörsamhet mot ordningsmakten.⁴⁰ Bestämmelserna delar följaktligen centrala rekvisit och det faller sig naturligt att läsa de tre bestämmelserna i ljuset av varandra vad gäller strukturen hos rekvisiten.

Straffbestämmelsen för ohörsamhet mot ordningsmakten:

Underlåter deltagare i folksamling som stör allmän ordning att efterkomma för ordningens upprätthållande meddelad befallning eller intränger han på område som blivit för sådant ändamål fridlyst eller avspärrat, dömes, om ej upplopp föreligger, för ohörsamhet mot ordningsmakten till böter eller fängelse i högst sex månader.

2.3.1 Grammatisk analys

Av en snabb överblick av bestämmelsens struktur framgår av konjunktionen "eller" att rekvisiten *underlåta att efterkomma för ordningens upprätthållande meddelad befallning* och *intränga på område som blivit för sådant ändamål fridlyst eller avspärrat* är alternativa. För enkelhetens skull kommer "ordningshållande befallning" respektive "avspärrat område" att användas som kortform för rekvisiten.⁴¹ Ifall vi förutsätter bekantskap med upploppsbestämmelsen (se nedan) framgår vidare att ohörsamhet mot ordningsmakten är subsidiär till densamma. Vidare framgår att ohörsamhet mot ordningsmakten, i den mån det rör sig om bristande efterkommande av en ordningshållande befallning, utgör ett äkta underlåtenhetsbrott.⁴²

En uppdelning i subjekt och predikat tycks ge två alternativa möjliga tolkningar. Den första är att subjektet utgörs av deltagare *i folksamling som stör allmän ordning*. Den andra är att subjektet utgörs av deltagare *i folksamling*. Det första predikatet blir då antingen *underlåta att efterkomma ordningshållande befallning* eller *störa allmän ordning och underlåta att efterkomma ordningshållande befallning*. Det andra predikatet förblir oavsett att intränga på

---

³⁹ Strömholm m.fl. (2020) s. 471.

⁴⁰ Se prop. 1948:80 s. 180–186.

⁴¹ Termen "ordningshållande befallning" är hämtad från Westerlund m.fl. (2020) s. 213.

⁴² Så väl egenskapen *subsidiaritet* som kategorin *äkta underlåtenhetsbrott* utgör juridiska facktermer. I ett straffrättsteoretiskt sammanhang får denna bakgrundskunskap dock anses så pass grundläggande att den inte behöver redogöras för närmare här.

avspärrat område. Det uppkommer alltså en oklarhet angående vem som träffas av straffbestämmelsen redan vid en grundläggande grammatisk analys av ordalydelsen; är det deltagaren i en folksamling som i sin tur stör allmän ordning eller är det deltagaren som stör allmän ordning och som är del av en folksamling? En grammatisk analys av 16 kap. 3 § BrB ger följaktligen två möjliga tolkningar vid handen, där X för att dömas för ohörsamhet mot ordningsmakten behöver uppfylla rekvisiten (1), (2) och (3a) eller (3b):

T_A: (1) Deltagit i folksamling (2) stört allmän ordning (3a) underlåtit att efterkomma ordningshållande befallning *eller* (3b) inträngt på avspärrat område

T_B: (1) Deltagit (2) i folksamling som stört allmän ordning (3a) underlåtit att efterkomma ordningshållande befallning *eller* (3b) inträngt på avspärrat område

Det föreligger alltså en fundamental oklarhet angående vem som utgör bestämmelsens ansvarssubjekt.⁴³ 16 kap. 1–2 §§ delar dock rekvisiten kring deltagare och folksamling och skillnader i formuleringarna bestämmelserna emellan kan därför fungera tydliggörande. Ur upplöpsbestämmelsen i 16 kap. 1 § 1 st. BrB går det att utläsa att:

Stör folksamling allmän ordning genom att ådagalägga uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtinga eller hindra viss åtgärd och skingrar den sig ej på myndighets befallning, dömes för upplopp, anstiftare och anförare till fängelse i högst fyra år och annan deltagare i folksamlingens förehavande till böter eller fängelse i högst två år.

Läsningen av bestämmelsen är entydig vad gäller folksamlingens roll; ansvaret för anstiftare, anförare och deltagare följer från folksamlingens beteende. Det framgår med särskild tydlighet för deltagare, som behöver ha deltagit i *folksamlingens förehavande*. Motsvarande formulering återfinns i bestämmelsen om våldsamt upplopp. För att det inte ska föreligga en alltför stor diskrepans mellan läsningarna av 16 kap. 3 § BrB i jämförelse med 16 kap. 1–2 §§ BrB ligger det närmast till hands att läsa konstruktionen "folksamling som stör allmän ordning" som en sammansatt enhet i samtliga bestämmelser. Ansvarssubjektet i 16 kap. 3 § BrB utgör utifrån en sådan analys *deltagare i folksamling som stör allmän ordning* och T_B följaktligen den mest rimliga tolkningen.

Slutligen ska nämnas att verbformen hos "underlåter", "stör" "efterkomma" och "intränger" är presens. De (relevanta) handlingarna ska alltså vara ett faktum för att straffansvar ska utgå.⁴⁴ Oberoende av huruvida det är folksamlingen eller den enskilda deltagaren som

---

⁴³ De alternativa subjektformerna väcker därutöver frågan om deltagare i folksamling utgör en form av specialsubjekt, vilket ligger nära till hands enligt tolkning T_A. Betydelsen av en särskild ställning faller utanför syftet med undersökningen här, men kan vara av betydelse för en undersökning om medverkansansvar. Se Asp m.fl. (2013) s. 190. Det kan i sammanhanget nämnas att tolkning T_A sammanfaller med den gjord av Petter Asp i *Brotten mot allmänheten och staten*. Se Ulväng m.fl. (2014) s. 184.

⁴⁴ Angående tempus och användningen av presens för att uttrycka faktum, se Bolinder (2012) s. 141.

orsakar ordningsstörningen går det alltså att uttyda att det är en nödvändig förutsättning för straffansvar att ordningsstörningen är fullbordad.⁴⁵

2.3.2 Lexikalisk analys

Som angivet i avsnitt 1.5 utgår den lexikaliska analysen från termernas innebörd så som angivna i *Svensk ordbok*. Eftersom termerna som undersöks utgör uppslagsorden i verket i fråga har detaljerade källhänvisningar utelämnats.

Betydelsen av "folksamling" är "(spontant uppkommen) anhopning av människor"; storleken på folksamlingen framgår inte av ordboksdefinitionen och termen är således lexikaliskt vag. Utifrån betydelsen går det dock att sluta sig till att en folksamling behöver bestå av minst två personer, vilket även framgår av att språkbruket i bestämmelsen förutsätter möjlighet till deltagande. Definitionen av "delta" är nämligen "medverka som en av flera parter i viss kollektiv aktivitet; från att vara närvarande till att handla aktivt". Termen "deltagare" är således vidare mångtydig, då deltagande omfattar så väl passiv närvaro som aktiv handling. En tolkning av ordalydelsen av "delta(gare) i folksamling" ger därför två möjliga alternativ, båda med en kvarvarande vaghet: antingen *passivt närvara i en anhopning människor av obestämd storlek, men större än en person* eller *aktivt handla i en anhopning av människor av obestämd storlek, men större än en person*. För båda alternativen skulle storleken på folksamlingen behöva bestämmas närmare. Ett eventuellt storlekskrav på folksamlingen belyses dock inte ytterligare av en tolkning i ljuset av 16 kap. 1–2 §§, då termen "folksamling" i de bestämmelserna på motsvarande sätt som i 16 kap. 3 § BrB används utan närmare kvalifikation.

"Störa" har två separata betydelser. Den första är "på ett irriterande sätt avbryta (någon) i vila eller verksamhet" och den andra är "få att avvika från det normala". Även här föreligger alltså mångtydighet. För "allmän" finns tre separata betydelser angivna i *Svensk ordbok*, men vi kan med viss juridisk bakgrundskunskap sluta oss till att det är den första, "som omfattar (nästan) alla i viss grupp", som är den relevanta genom dess listade motsats "enskild". "Ordning" har flera listade betydelser, men det är bara den första som inte är uppenbart irrelevant: "regelbundet inbördes förhållande mellan olika föremål el. mellan olika delar av ett föremål; ibland om normal, lugn situation utan bråk". Det finns en korshänvisning mellan "ordning" i den här betydelsen och "system" som "sammanhängande helhet med delar som står i vissa relationer till varandra och som fungerar efter vissa principer". Även här föreligger alltså en mångtydighet, där "ordning" kan förstås som "system", som i "rättsordning", eller som en "normal, lugn situation utan bråk". Att "störa allmän ordning" kan alltså rymma allt från att *på ett irriterande sätt bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka*

---

⁴⁵ Att handlingarna ska vara ett faktum är på inget sätt unikt för 16 kap. 3 § BrB, utan är tvärtom huvudregeln för straffbestämmelser i brottsbalken. Iakttagelsen förtjänar ändå ett särskilt omnämnande eftersom bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten saknar ett effektrekvisit enligt den klassiska uppdelningen i beteendedelikt och effektdelikt. För en förklaring av och en kritisk diskussion om uppdelningen i beteendedelikt och effektdelikt, se Jareborg (2001) s. 129–130.

till att *få rättsordningen att avvika från det normala*. Den senare tolkningen kan vid första anblick tyckas långsökt, men är i allra högsta grad relevant (se avsnitt 3.3).⁴⁶

Den lexikaliska betydelsen av de ingående orden i termerna "för ordningens upprätthållande meddelad befallning" samt "för ordningens upprätthållande avspärrat område" får i stort anses tillräckligt belysta i ljuset av ovanstående analys. Kvarvarade oklarheter kring hur "ordning" ska förstås kan inte klargöras ytterligare här. Det ska dock nämnas att det inte står klart vem som ska meddela befallningen eller spärra av området. Det framgår av brottsbeteckningen att det ska vara "ordningsmakten". "Ordningsmakt" är, i modern betydelse, polis. Slutligen ska även "befallning" tolkas. Dess lexikaliska betydelse är synonym med "order", nämligen "uttalat krav från överordnad på utförande av viss handling särsk. i militära sammanhang men äv. allmänare".⁴⁷ De möjliga tolkningarna är alltså, i ljuset av brottsbeteckningen, att straffansvar förutsätter att polisen har uttryckt ett uttalat krav på utförande av viss handling alternativt har avspärrat ett område, och att gärningsmannen har underlåtit att utföra handlingen alternativt har inträngt på området i fråga. Befallningen eller avspärrningen ska, enligt ovan, ha skett i syfte att antingen *upprätthålla en lugn situation utan bråk* eller *upprätthålla rättsordningens normala tillstånd*, beroende på tolkning.

På grund av mångtydigheterna i de ingående termerna "deltaga" och "störa allmän ordning" är två alternativa tolkningar till vart och ett av rekvisiten, enligt strukturen i T_B, möjliga:

(1) passivt närvarat

(1') aktivt handlat

(2) i en anhopning människor av obestämd storlek, men större än en person, som på ett irriterande sätt brutit lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka

(2') i en anhopning människor av obestämd storlek, men större än en person, som fått rättsordningen att avvika från det normala

(3a) underlåtit att efterkomma befallning meddelad för att upprätthålla en lugn situation utan bråk

(3a') underlåtit att efterkomma befallning meddelad för att upprätthålla rättsordningens normala tillstånd

(3b) inträngt på område avspärrat för att upprätthålla en lugn situation utan bråk

(3b') inträngt på område avspärrat för att upprätthålla rättsordningens normala tillstånd

---

⁴⁶ En möjlig, om än inte nödvändigtvis rimlig, grund för en sådan tolkning skulle vara den direkta översättningen av "allmän ordning" till "*ordre public*". Skyddsintresset för *ordre public*-förbehållet inom svensk internationell privat- och processrätt är just (grunderna för) den svenska rättsordningen som sådan. Se Bogdan (2014) s. 65–66.

⁴⁷ En sådan tolkning av "befallning" får ytterligare stöd av att "order" fick ersätta "befallning" när olydnadsbrottet för krigsmän i nuvarande 21 kap. 5 § BrB genomgick en språklig ändring 1986, vilken enligt lagmotivet inte var avsedd att innebära någon saklig ändring av bestämmelsen. Se prop. 1985/86:9 s. 128.

Ifall tolkningarna av rekvisiten kombineras fritt är 16 olika variationer av bestämmelsen möjliga. En sådan variationsrikedom förutsätter dock att "störa allmän ordning" tillåts ha två separata tolkningar inom samma bestämmelse, vilket inte framstår som rimligt utifrån en föreställning om bestämmelsens konsistens och koherens. Ifall rekvisiten endast kombineras på så vis att innebörden hos "störa allmän ordning" bibehålls går det att sluta sig till att det finns fyra möjliga och rimliga tolkningar:

T₁: (1) passivt närvarat (2) i en anhopning människor av obestämd storlek, men större än en person, som på ett irriterande sätt brutit lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka (3a) underlåtit att efterkomma befallning meddelad för att upprätthålla en lugn situation utan bråk *eller* (3b) inträngt på område avspärrat för att upprätthålla en lugn situation utan bråk

T₂: (1') aktivt handlat (2), (3a) *eller* (3b)

T₃: (1), (2') i en anhopning människor av obestämd storlek, men större än en person, som fått rättsordningen att avvika från det normala (3a') underlåtit att efterkomma befallning meddelad för att upprätthålla rättsordningens normala tillstånd *eller* (3b') inträngt på område avspärrat för att upprätthålla rättsordningens normala tillstånd

T₄: (1'), (2'), (3a') *eller* (3b')

2.4 Sammanställning och slutsats

En fråga som kvarstår är ifall resultatet från den grammatiska tolkningen, att deltagaren ska ha ingått i en folksamling vilken i sin tur kan anses ha stört allmän ordning, eller T_B, är uppenbart mer förenlig med en viss lexikalisk tolkning. Läsningen av subjektet som deltagare i en folksamling där subjektet har stört allmän ordning, eller T_A, hade tvivelsutan bäst motsvarat aktivt handlande enligt T₂ eller T₄. I så fall hade det aktiva handlandet rimligtvis utgjorts av störandet av allmän ordning. Läsningen av subjektet som deltagare i en folksamling vilken i sin tur har stört allmän ordning, eller T_B, verkar täcka in passivt närvarande enligt T₁ eller T₃. Den grammatiska analysen utesluter dock inte aktivt handlande; båda innebörderna hos "delta" tycks förenliga med den grammatiska strukturen hos T_B. Det går därför inte att utesluta vissa av tolkningarna baserat på resultatet från den grammatiska analysen och den grundläggande tolkningsmängden får utgöras av T₁–T₄.

Efter den grammatisk-lexikaliska analys har bestämmelsen blivit mer begriplig, men det kvarstår en rad oklarheter. Det går att sluta sig till att ordningsstörningen behöver vara fullbordad, att folksamlingen behöver vara större än en person och att befallningen eller avspärrningen behöver vara utförd av polis. Det framgår dock inte ifall folksamlingen behöver vara av en viss storlek och heller inte under vilka omständigheter en deltagare i en folksamling träffas av bestämmelsen; det ingen anledning att, utifrån en rent grammatisk-lexikalisk analys, anta att aktivt eller passivt deltagande skulle vara mer förenligt med bråk eller att få rättsordningen att avvika från det normala. Ordalydelsen tillåter alltså en tillämpning som sträcker sig från

passivt närvarande i en folksamling som fått rättsordningen att avvika från det normala och underlåtenhet att i det sammanhanget lyda en ordningshållande befallning (T₃) till aktivt bråkande som en del av en folksamling och underlåtenhet att lyda en ordningshållande befallning (T₂). Tröskeln för straffansvar enligt tolkning T₃ är uppenbarligen låg, samtidigt som resultatet av tolkningen är fortsatt otydligt. Omständigheten *att få rättsordningen att avvika från det normala* är inte på något avgörande sätt klarare än *att störa allmän ordning*. Att ansvarssubjektet utgörs av *deltagare i folksamling som stör allmän ordning* tyder dock på en form av begränsad personkrets.⁴⁸

Oklarheten kring ordningsbegreppet påvisar även hur den grundläggande tolkningsmängden som ett mått på bestämdheten hos en bestämmelse endast fungerar i en dimension. Storleken på mängden möjliga och rimliga tolkningar korresponderar med antalet lexikaliskt mångtydiga termer i bestämmelsen i fråga, men redogör inte för kvarvarande vagheter efter en tolkning av ordalydelsen. Vagheten i *att få rättsordningen att avvika från det normala*, och obestämdheten hos bestämmelsen i det här tolkningsstadiet, hade varit betydande även om tolkningsmängden hade varit ett. Med det sagt uppfyller tolkningsmängden funktionerna att sätta de yttre gränserna för tillämpningsområdet för 16 kap. 3 § BrB samt att ge en fingervisning om vilka riktningar som är möjliga när det kommer till att konstruera rättssystemet runt bestämmelsen.

Ytterligare en aspekt av de möjliga och rimliga tolkningarna som inte i tillräckligt hög grad belyses av konstruktionen av den grundläggande tolkningsmängden är *att få rättsordningen att avvika från det normala* är så pass vagt att det tycks kunna inbegripa att *på ett irriterande sätt bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka*, men att det omvända förhållandet inte tycks gälla. En reduktion där T₃ konsumerar T₁ och T₄ konsumerar T₂ hade enligt ett sådant resonemang varit möjlig. Den grundläggande tolkningsmängden hade i så fall reducerats och den kvarvarande nominella obestämdheten hade enbart bestått i huruvida deltagande förutsätter aktivt handlande eller endast passivt deltagande.

3 Störande av allmän ordning i förarbeten och praxis

I avsnitt 2 fastställdes de yttre gränserna för tillämpningen av 16 kap. 3 § enligt bestämmelsens ordalydelse. Givet tvetydigheten i ordningsbegreppet var det dock inte möjligt att utsluta en tillämpning som sträcker sig från de fall där en folksamling *på ett irriterande sätt brutit lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka* till de fall där en folksamling har *fått rättsordningen att avvika från det normala*. Tvetydigheten i ordningsbegreppet är den enskilt viktigaste aspekten vad gäller avgränsningen av det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten och följaktligen den del som är av störst betydelse för den fortsatta undersökningen. HD har i ett flertal avgöranden konstaterat att legalitetsprincipen förutsätter

---

⁴⁸ Det finns därför fog för en jämförelse med andra begränsade personkretsar som ger upphov till straffsanktionerade plikter att lyda ordningshållande befallningar, till exempel lydnadsbrottet för krigsmän i 21 kap. 5 § BrB och ansvaret för trafikanter att följa polismans anvisning för trafiken i 2 kap. 3 § trafikförordningen (1998:1276). En sådan jämförelse finns dock inte utrymme för inom ramen för det här undersökningen.

att restriktivitet ska iakttas när det gäller att tillämpa en straffbestämmelse extensivt.⁴⁹ Ifall en av tolkningarna av ordningsbegreppet skulle kunna kategoriseras som restriktiv och en som extensiv skulle det därför kunna utgöra en möjlig avgränsning av det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten. I avsnittet kommer vagheten i *att få rättsordningen att avvika från det normala* och restriktiv och extensiv tolkning i enlighet med förarbeten och praxis att behandlas.

3.1 Restriktiv och extensiv tolkning och behovet av ytterligare tolkningsdata

En restriktiv tolkning innebär att tillämpningen av en bestämmelse begränsar sig till de fall som ligger innanför kärnan hos begreppet i fråga; en extensiv tolkning innebär tillämpning av en bestämmelse även i de fall som ligger utanför kärnan hos begreppet, men utan att vara semantiskt utesluten.⁵⁰ Eftersom *att få rättsordningen att avvika från det normala* genom sin vaghet kan konsumera att *på ett irriterande sätt bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka*, men inte vice versa, verkar det inte föreligga några tvivel om att den senare tolkningen utgör en snävare förståelse av ordningsbegreppet än den tidigare. Huruvida en restriktiv eller extensiv tolkning ska tillämpas i det enskilda fallet måste, enligt allmänrättslig doktrin, avgöras utifrån ytterligare tolkningsdata i form av förarbeten och praxis.⁵¹ En extensiv tolkning av en straffbestämmelse i enlighet med förarbetsuttalanden kan enligt HD vara förenlig med legalitetsprincipen, men en sådan tolkning förutsätter starka skäl.⁵² I övrigt gäller det så kallade försiktighetskravet, att ett val av det tolkningsalternativ som är mest oförmånligt för den enskilde förutsätter att detta vid en naturlig läsning av lagtexten framstår som klart mer närliggande än den andra tolkningsmöjligheten.⁵³ Eftersom en extensiv tolkning åtminstone undantagsvis kan ske med grund i förarbetsuttalanden måste motiven till 16 kap. 3 § BrB undersökas, för att se om de ger utrymme för en sådan tolkning. Därefter ska HD:s bedömning i NJA 1989 s. 308 granskas, för att se hur väl den överensstämmer med tolkningsprinciper som etablerats i senare praxis.

3.2 Om störande av allmän ordning i motiven till 16 kap. 3 § BrB

Förarbetena till 16 kap. 3 § BrB utgörs av ett betänkande av Straffrättskommittén (SOU 1944:69) och proposition 1948:80. Det framgår av förarbetena att de nuvarande bestämmelserna i 16 kap. 1–3 §§ är resultatet av den stora reformen av 1864 års strafflag som pågick under mitten av 1900-talet och utgjorde ett försök att samla de tidigare spridda straffbuden gällande upplopp och uppror.⁵⁴ Enligt tidigare ordning gjordes det åtskillnad mellan upplopp,

---

⁴⁹ Se ex. NJA 1996 s. 577 och NJA 2016 s. 3.

⁵⁰ Se Jareborg (2001) s. 114.

⁵¹ Se Strömholm m.fl. (2020) s. 482.

⁵² Se ex. NJA 2016 s. 3.

⁵³ Se NJA 1994 s. 480. Försiktighetskravet har bekräftats i bl.a. NJA 2008 s. 376 och NJA 2012 s. 764.

⁵⁴ SOU 1944:69 s. 205–206.

där en folksamling störde lugnet eller den allmänna ordningen och uppror, där en folksamling hotade om förenat våld eller gick till förenat våld i syfte att vägra, hindra, framtvinga eller hämnas för någon verkställighet av någon myndighets bud.⁵⁵

3.2.1 Straffrättskommitténs betänkande

Angående störande av allmän ordning enligt bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten menade Straffrättskommittén att:

Det förutsattes för tillämpning av [16 kap. 3 §], att någon deltagare i folksamling som stör allmän ordning. Ett sådant störande föreligger ej redan i och med att en folksamling uppstått, även om den skulle utgöra hinder för trafiken. Det fordras därutöver, att folksamlingen uppträder på ett störande sätt, såsom genom skrän eller hotfulla åtbörder. Till folksamling är att hänföra även sammankomst, vare sig i det fria eller inomhus och oberoende av om tillträdet är öppet för allmänheten.⁵⁶

Detta i de situationer när allvarigare ordningsstörningar, som faller under upplopp eller våldsamtt upplopp, inte förekommer.⁵⁷ Det ordningsstörande uppsåtet i upploppsbestämmelsen ska enligt kommittén förstås som ett uppsåt att: utöva våld mot person eller egendom, med våld försöka förhindra verkställighet av ett myndighetsbeslut, med våld framtvinga myndighetsutövning eller liknande.⁵⁸ Rimligtvis ska en ordningsstörning enligt 16 kap. 3 § BrB vara av motsvarande, om än mindre allvarlig, typ. Från betänkandet framgår att ordningsstörningen enligt kommitténs förslag i första hand ska vara orsakad av folksamlingen, inte av den enskilda deltagaren.

Att försöka påverka myndighetsutövning faller inom ramen för tolkningen av att störa allmän ordning som att få rättsordningen att avvika från det normala, men är åtminstone för upploppsbestämmelsen, enligt Straffrättskommitténs förslag, kvalificerat på så vis att avvikelserna ska ha uppkommit genom någon form av hot om våld från folksamlingens sida. Uttalandet om "skrän eller hotfulla åtbörder" tyder på att en liknande hotfull situation förutsattes för ohörsamhet mot ordningsmakten, men rimligtvis utan den riktadhet mot något särskilt objekt som i det ordningsstörande uppsåtet. En tolkning utifrån ordalydelsen i kombination med uttalandena i Straffrättskommitténs betänkande talar därför för att *störa allmän ordning* i 16 kap. 3 § BrB ska förstås som att *bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka*.

---

⁵⁵ Prop. 1948:80 s. 181.

⁵⁶ SOU 1944:69 s. 209

⁵⁷ Se SOU 1944:69 s. 209. I Straffrättskommitténs betänkande utgjordes de senare separata bestämmelserna om upplopp och våldsamtt upplopp av en bestämmelse.

⁵⁸ Se SOU 1944:69 s. 206.

3.2.2 Proposition 1948:80

Straffrättskommitténs förslag i sin helhet mötte kritik för en utvidgning av det straffbara området och för alltför svävande brottsbeskrivningar.⁵⁹ Departementschefen ansåg sig, i ljuset av betydande kritik från remissinstanserna, behöva begränsa det ordningsstörande uppsåtet för upploppsbestämmelsen till fall där folksamlingen uppvisat uppsåt att ”med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtvunga eller hindra viss åtgärd.”⁶⁰ Inget lika tydligt uttalande om störande av allmän ordning enligt bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten förekommer, och förslaget i propositionen överensstämmer helt med Straffrättskommitténs betänkande.

Ett uttalande om den ordningshållande befallningen kan dock ge viss vägledning. I diskussionen kring ohörsamhet mot ordningsmakten tas ett förslag från en av remissinstanserna upp, om att i kapitlet om brott mot allmän ordning inkludera en bestämmelse om skyldigheten för envar att hörsamma tillsägelser som för upprätthållandet av allmän ordning meddelats av polisman; departementschefen avstyrkte förslaget med motiveringen att bestämmelserna i 16 kap. 1–3 §§ syftade till situationer där den allmänna ordningen störs av en folksamling och att de fall där en eller ett par enstaka personer uppträder ordningsstörande är väsentligt mindre farliga.⁶¹ Uttalandet styrker ytterligare tolkningen om att ordningsstörningen ska vara orsakad av folksamlingen och att folksamlingen ska vara av viss storlek (större än en ett par personer).

3.2.3 Restriktiv och extensiv tolkning i ljuset av förarbetsuttalandena

Sammantaget ger förarbetena viss vägledning för tillämpningen av 16 kap. 3 § BrB. Det faktum att innehållet i propositionen inte avviker från Straffrättskommitténs förslag tyder på att det ursprungliga förslaget fick kvarstå efter den fortsatta beredningen. Straffrättskommitténs uttalande om ”skrän och hotfulla åtbörder” tyder på att det är situationer när en folksamling bryter lugnet genom att bråka som ligger närmast till hands, snarare än att få rättsordningen att avvika från det normala. Det fokus på våld som förekommer för det ordningsstörande uppsåtet i 16 kap. 1 § BrB i så väl Straffrättskommitténs betänkande som i propositionen tyder även det på att det är även för 16 kap. 3 § BrB i första hand är situationer där våld ligger i

---

⁵⁹ Prop. 1948:80 s. 54. Angående omfattningen av utvidgningen av det straffbara området, se anförandet av föreningen Sveriges häradshövdingar på samma sida: ”Till belysande av den omfattning, i vilken på dylikt sätt området för det straffbara utvidgats, må nämnas, hurusom av 8 kapitlets fjorton brottskonstituerande paragrafer icke mindre än sju givits en avfattning, som utvidgar det nuvarande straffbarhetsområdet, av 9 kapitlets nio paragrafer fyra, av 10 kapitlets fjorton paragrafer alla utom en, av 11 kapitlets tretton paragrafer likaledes alla utom en o.s.v. Sammanlagt ha mer än 70 av förslagets något mer än 100 straffbud givits större räckvidd än förut och ett tjugotal brottstyper äro helt eller i huvudsak nya.” 11 kap. rörde brott mot allmän ordning i Straffrättskommitténs förslag.

⁶⁰ Prop. 1948:80 s. 184. För kritiken från remissinstanserna, se s. 182–184.

⁶¹ Se prop. 1948:80 s. 185–186.

farans riktning som är tänkta att träffas av bestämmelsen. Det tycks sammantaget alltså inte finnas fog för en extensiv tolkning av 16 kap. 3 § BrB utifrån förarbetsuttalandena.⁶²

3.3 Om störande av allmän ordning i NJA 1989 s. 308

Innebörden i begreppet allmän ordning var centralt för NJA 1989 s. 308. Bakgrunden till målet var att en folksamling på cirka 200 personer hade tagit sig in på en arbetsplats för ett motorvägsbygge i opinionsbildande syfte. Polisen befallde på begäran av Vägverket folksamlingen att lämna området, vilket den tilltalade med flera underlät att göra. Frågan i HD var huruvida folksamlingen hade stört den allmänna ordningen.

I domskälet sammanfattades rättsläget enligt följande:

För att åtalet skall kunna bifallas fordras, att folksamlingen kan anses ha stört allmän ordning och att polisens uppmaning innefattat en befallning, som meddelats för att upprätthålla den allmänna ordningen.

I utredningen lade rätten vikt vid att folksamlingen genom en så kallad sittdemonstration avsiktligt hade hindrat arbetets utförande. Vägverket hade en rätt att utföra arbete på motorvägsbygget och polisens befallning syftade till att skapa förutsättningar för Vägverket att utöva sin rätt. Folksamlingens underlåtenhet att lyda befallningen hade därför utgjort en kränkning av "den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera". Den tilltalade dömdes därför för ohörsamhet mot ordningsmakten.

Rättens tolkning av definitionen av allmän ordning enligt ovan har återgivits utan tillägg och är som synes sparsmakad. För att skapa ett större tolkningsunderlag kommer därför att vidare redogöras för RÅ:s föredragande och justitierådet Johan Muncks tillägg. Denna del av tolkningsunderlaget saknar rättskällestatus, men ger kontext till rättens analys. Även de rättskällor som rätten hänvisade till, Straffrättskommitténs betänkande s. 204 och 206, 2 § 1 p. PL, prop. 1983/84:111 s. 56 och ett antal sidor ur *När och hur får polisen ingripa?* av Erik Sjöholm, behandlas nedan.

3.3.1 Riksåklagarens föredragande

RÅ började sitt föredragande med att påpeka avsaknaden av en legaldefinition av begreppet allmän ordning och vände sig emot den tolkning hovrätten hade gjort till förmån för den tilltalade. Hovrätten hade i sin tur lagt vikt vid uttalandet på sida 209 i Straffrättskommitténs betänkande, återgivet ovan, om att det för ett störande av allmän ordning inte var tillräckligt

---

⁶² En intressant detalj, vilken inte ska förbises, är Straffrättskommitténs uttalande om att även allmänna sammankomster är att anse som folksamlingar. I och med förarbetets ålder går det inte att sluta sig till att "allmän sammankomst" i Straffrättskommitténs mening motsvarar allmän sammankomst enligt gällande rätt, men uttalandet bör ändå hållas i åtanke inför den senare avgränsningen gentemot mötes- och demonstrationsfriheten. Se sista stycket i avsnitt 4.3.

att en folksamling har uppstått, även om den skulle utgöra ett hinder för trafiken. RÅ menade att en systematisk analys i sin tur visade att den gemensamma nämnaren för brotten i 16 kap. BrB gav en vid innebörd till begreppet, då den sammanhållande synpunkten enligt betänkandet hade varit

att brotten kunna uppfattas såsom brott mot allmän ordning, vare sig de innebära ett störande av ordningen på vissa platser eller vid vissa tillfällen som böra vara fredade mot sådana gärningar eller de, utan att detta är fallet, innefatta ett hot mot den samhälleliga ordning och säkerhet som rättsordningen bör tillförsäkra medborgarna eller de innebära en kränkning av medborgarnas känsla för vad sedlig ordning bjuder.

RÅ hänvisade till sida 204 i Straffrättskommitténs betänkande och återgav formuleringen där ordagrant. RÅ menade att det avgörande torde vara att brottet riktar sig mot ett intresse som enligt normalt språkbruk hör till allmän ordning, att ett störande av allmän ordning ”torde föreligga om man, utan att annat brott är för handen, hindrar eller mer allvarligt stör en normal verksamhet som godtagits från samhällets synpunkt” och att Straffrättskommitténs uttalande inte kunde anses uttömmande. Eftersom folksamlingen genom att utgöra ett hinder för trafiken i viss mån hade rubbat Vägverkets besittning till området hade den därför stört allmän ordning, enligt RÅ, även om besittningsrubbningsen i sig inte var tillräckligt inträngande för straffansvar för egenmäktigt förfarande. Enligt RÅ utgjorde det faktum att folksamlingen hade ett i och för sig legitimt opinionsbildande syfte med sin aktion inte ett hinder för straffansvar, givet besittningsrubbningsen.

3.3.2 Muncks tillägg

Tillägget av Munck syftade till att utveckla tolkningen av begreppet allmän ordning och tar avstamp i en kort historisk genomgång av politirättslig lagstiftning, där begreppet har haft en vid innebörd. Munck menade att författningarna i fråga, i likhet med 1–2 §§ PL,⁶³ har vilat på synsättet att varje brott som faller under allmänt åtal innefattar en störning av allmän ordning, mot vilken polisen har en skyldighet att ingripa. Enligt Munck torde begreppet allmän ordning i 16 kap. 3 § BrB antas ha samma innebörd eftersom

[d]et saknas anledning att räkna med att bestämmelsen skulle ge utrymme för fall då polisen är skyldig att meddela deltagarna i en folksamling en befallning för ordningens upprätthållande men deltagarna har rätt att straffritt vägra att följa befallningen.

---

⁶³ Dagens lydelse av PL 1 § 1 st. är, utöver språkliga ändringar, samstämmig med den ursprungliga lydelsen. 1 § 2 st. lades till genom SFS 2014:588. PL 2 §, som delvis har behandlats ovan, har inte genomgått någon ändring angående Polismyndighetens uppgifter. Se prop. 2013/14:110 s. 576–577.

Utöver situationer där en straffbelagd norm har åsidosatts, vilka kan sägas utgöra typfall på tillfället där allmän ordning har störts, påpekar Munck att så väl de polisrättsliga författningarna som 16 kap. 3 § BrB täcker situationer där den allmänna ordningen har störts utan att brott har begåtts. Detta bekräftas enligt Munck av det av hovrätten åberopade motivuttalandet.

Munck medgav att det kan uppkomma gränsdragningssvårigheter gällande polisens skyldigheter och tillämpningen av 16 kap. 3 § BrB, men att folksamlingens agerande var nära en brottslig handling och att en sådan låg i farans riktning. Det kunde därför enligt Munck inte råda någon tvekan om att polisen hade en skyldighet att ingripa enligt de polisrättsliga reglerna eller att ett störande av allmän ordning enligt 16 kap. 3 § BrB hade förelegat.

Slutligen ska nämnas att Munck påpekade att polisen, enligt utredningen, vid tillfället inte hade befogenhet att upplösa den allmänna sammankomst som hade uppkommit genom att deltagarna samlades för opinionsyttring. Ett upplösande enligt 10 § lagen (1956:618) om allmänna sammankomster förutsatte svårare oordning eller avseende fara för de närvarande och att andra åtgärder visat sig otillräckliga. En ordningshållande befallning var dock enligt Munck inte likställig med att upplösa en allmän sammankomst.

3.3.3 Restriktiv och extensiv tolkning i ljustet av NJA 1989 s. 308

Domskälet NJA 1989 s. 308 och HD:s tolkning av allmän ordning ”den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera” överensstämmer närmast med tolkningen att en folksamling kan anses störa allmän ordning genom att få rättsordningen att avvika från det normala, i kontrast till den mer restriktiva tolkning som tycks följa på förarbetsuttalandena. Båda tolkningarna är som konstaterat inom ramen för bestämmelsens ordalydelse. Det framstår inte heller som att HD sökte begränsa tolkningen av 16 kap. 3 § BrB till endast de fall där en folksamling har fått rättsordningen att avvika från det normala, för att utesluta situationer där en folksamling bryter lugnet genom att bråka. Det finns ingenting i resonemanget som tyder på en sådan begränsad tolkning, om den nu skulle innebära en begränsning. I den mån NJA 1989 s. 308 kan tillskrivas rättskällestatus lämnar rättsfallet således stöd åt en extensiv tolkning av 16 kap. 3 § BrB i vissa fall. Som fastställt i avsnitt 3.2.4 förutsätter en sådan extensiv tolkning av straffbestämmelser, enligt senare praxis, stöd i förarbetsuttalanden samt starka skäl. I och med att HD hänvisar till två sidor i Straffrättskommitténs betänkande (se avsnitt 3.3) kvarstår därför möjligheten att rätten argumenterade utifrån uttalanden som förbisågs i behandlingen av betänkandet i avsnitt 3.2.2. Det kvarstår därför att avgöra om de hänvisade sidorna ger utrymme för en extensiv tolkning samt huruvida det, i så fall, förelåg starka skäl för en sådan tolkning.

3.4 HD:s argument utifrån Straffrättskommitténs betänkande

HD hänvisar till sida 204 och 206 i Straffrättskommitténs betänkande. Hänvisningarna till betänkandet talar för att HD i åtminstone viss mån förhöll sig till kommittéförslaget i sin

argumentation. Det är inte uppenbart att rätten upplevde sig bunden av förarbetsuttalandena, hänvisningen gjordes genom ett "jfr", men i det följande kommer det att förutsättas att HD på betydande punkter menade sig följa Straffrättskommittén. Hänvisningen till sida 204 rör säkerligen uttalandet från RÅ:s föredragande, citerat i avsnitt 3.3.1, varifrån HD lånade formuleringen om "den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera". Det är inte självklart vad på sida 206 i Straffrättskommitténs betänkande som HD åsyftar, men givet sammanhanget tycks det mest sannolika vara följande:

Från det allmännas synpunkt synes det tämligen likgiltigt, om en folkmassa riktar sitt angrepp direkt mot en myndighet eller mot den ordning som samhället med hjälp av sina myndigheter söker upprätthålla.

Hänvisningen till 2 § 1 p. PL och den polisrättsliga doktrinen pekar i sammanhanget, och särskilt i ljuset av Muncks tillägg, på att HD använde polislagens bestämmelse och utfyllande i sin förståelse av "den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera". Det systematiska argumentet tycks således vara grundat på uttalandena från Straffrättskommitténs betänkande. Formuleringen på sida 204 hade bäring på HD:s förtydligande av innebörden i "allmän ordning" och likställigheten mellan angrepp mot myndighet och mot den ordning samhället med hjälp av sina myndigheter försöker upprätthålla på sida 206 skulle möjligtvis ge fog för normutfyllnad via polislagen. En sådan tolkning förutsätter dock samstämmighet mellan HD:s resonemang och förarbetsuttalandena i fråga.

3.4.1 Jämförelse mellan lagmotiven och NJA 1989 s. 308

Uttalandet på sidan 204 i Straffrättskommitténs betänkande rör den gemensamma nämnanen för brotten mot allmän ordning. Ifall uttalandet ska utgöra grund för en systematisk tolkning torde det beaktas att Straffrättskommittén beskriver tre separata underkategorier av brott mot allmän ordning: de som innebär ett störande av ordningen på vissa platser eller vid vissa tillfällen som böra vara fredade mot sådana gärningar; de som innefattar ett hot mot den samhälleliga ordning och säkerhet som rättsordningen bör tillförsäkra medborgarna; de som innebär en kränkning av medborgarnas känsla för vad sedlig ordning bjuder (se avsnitt 3.3.1). Kategorierna återspeglar i grova drag uppdelningen av bestämmelserna i kommitténs lagförslag, där de första rör upplopp, ohörsamhet mot ordningsmakten respektive störande av förrättningsfrid; de nästföljande rör uppvigling respektive underlåtenhet att avslöja eller hindra brott, samhällsfarlig ryktesspridning respektive hets mot folkgrupp; och de sista rör trosfrid, brott mot griftefrid, fylleri, förargelseväckande beteende, djurplågeri respektive hållande av spelhus.⁶⁴ Av de tre underkategorierna tillhör ohörsamhet mot ordningsmakten enligt Straffrättskommitténs systematik uppenbarligen den första. Att dra ett likhetstecken mellan störande av ordningen på vissa platser eller vid vissa tillfällen till ett hot mot den samhälleliga

---

⁶⁴ Se SOU 1944:69 s. 20–22 och s. 204 sista stycket.

ordning och säkerhet som rättsordningen bör tillförsäkra medborgarna, vilket RÅ och sedermera HD tycks ha gjort, verkar i sammanhanget alltför svävande och i bristande överensstämmelse med den systematik som Straffrättskommittén åsyftade med sin uppdelning.

Uttalandet på sida 206 rör rent faktiskt upplöpsbestämmelsen, men som visades i avsnitt 3.2 är upplöpsbestämmelsen och bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten intimt sammankopplade. Det är därför inte en i sig tveksam del av en systematisk tolkning. Det citerade uttalandet, som i isolation talar för HD:s tolkning, är dock del av ett längre resonemang vilket i sin helhet talar emot HD:s systematisering. Resonemanget på sida 206 rör den tidigare åtskillnaden i 1864 års strafflag mellan upplöpp och uppror, där den allmänna ordningen och den statliga maktutövningen utgjorde två separata skyddsintressen. En mening längre ner fortsätter Straffrättskommittén resonemanget genom att konstatera: "Att skilja det ena fallet från det andra är så mycket svårare som en folkmassa, vilken ämnar bruka våld, i allmänhet även torde ha uppsåt att hindra myndighets ingripande."⁶⁵ Uttalandet rör gränsen för det ordningsstörande uppsåtet och är inte menat att utgöra en definition av störande av allmän ordning som så. Straffrättskommitténs uttalande tyder, snarare än den tolkning av uttalandet som här tillskrivs HD, på att kommittén menade att ett allmänt våldsuppsåt även skulle täcka situationer där våld riktas mot myndigheter. En åtskillnad mellan upplöpp och uppror utifrån de två skyddsintressena var därför, i kommitténs mening, överflödig.⁶⁶ En omvänd ordning, där uppsåt att hindra en myndighets ingripande även skulle täcka allmän våldsamhet, skulle vara en orimlig läsning av kommitténs resonemang. En sådan läsning är dock nödvändig för att i sammanhanget tolka uttalandet i blockcitatet i avsnitt 3.4 som att kommittén menade att angrepp mot en myndighet och angrepp mot den ordning som samhället med hjälp av sina myndigheter söker upprätthålla vore helt likställiga.

Det är som sagt möjligt att HD inte upplevde sig som bunden av förarbetsuttalandena, men sådan bundenhet är en förutsättning för en extensiv tolkning av det straffbara området. I och med att HD:s tveksamma hantering av Straffrättskommitténs betänkande och den systematik kommittén åsyftade med sitt lagförslag finns det starka skäl att ifrågasätta ifall en systematisk tolkning utifrån polislagens bestämmelser är den mest rimliga.

3.4.2 Normutfyllnaden genom polislagen

I den lexikaliska analysen i avsnitt 2.4.2 behandlades formuleringen i 16 kap. 3 § BrB om "för ordningens upprätthållande meddelad befallning". Givet att Muncks tillägg återspeglar rättsens resonemang är den rimligaste läsningen av NJA 1989 s. 308 att HD söker definiera

---

⁶⁵ SOU 1944:69 s. 206.

⁶⁶ Straffrättskommittén förde sitt längre resonemang om skyddsintressen som en del av en dialektik med Johan Thyrén och hans förberedande utkast till strafflagens speciella del från 1930-talet, vilket framgår av SOU 1944:69 s. 205. Enligt Thyréns systematik skulle upplöps- och upprorsbrotten behandlas i ett sammanhang, eftersom de alla rörde övergrepp av folksamlingar. Se SOU 1933:6 s. 205. Dock menade Thyrén att bestämmelserna fortsatt skulle separeras utifrån brottsobjekt, då upplöpsbestämmelsen rörde våldsamheter i allmänhet och upprorsbestämmelsen rörde det organiserade samhället som sådant. Se SOU 1933:6 s. 66–70 respektive SOU 1930:24 s. 11–14. Det är den senare uppdelningen Straffrättskommittén menade vara överflödig.

störande av allmän ordning utifrån vad som utgör en lagenligt given ordningshållande befallning. Resonemanget är rimligt på så vis att det finns anledning att anta att ordningsbegreppet ska vara detsamma i störande av allmän ordning som i en för ordningens upprätthållande meddelad befallning. Av avgörande betydelse är dock ifall ett resonemang som går från en förvaltningsrättslig bestämmelse om Polisens allmänna uppgifter till att avgränsa det straffbara området för en bestämmelse i brottsbalkens speciella del är en hållbar systematisk tolkning av ordningsbegreppet i 16 kap. 3 § BrB.

2 § 1 p. PL hade i sak samma lydelse 1989 som i dag.⁶⁷ Bestämmelsen beskriver Polismyndighetens uppgifter, att

förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten[.]

Att bestämmelsen behandlar störning av allmän ordning och således kan fungera utfyllande utifrån ett antagande om en övergripande systematisk enlighet i ordningsbegreppet får anses stå klart. Enligt det av HD hänvisade förarbetsuttalandet till polislagen var 2 § 1 p. dock menad att beskriva den del av Polismyndighetens brottsförebyggande verksamhet som var riktad till personer vilka inte var föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott: från skolundervisning och ungdomsverksamhet som polisen bedriver till Säkerhetspolisens förebyggande verksamhet; den enda skyldigheten att förebygga andra störningar av den allmänna ordningen än brott som nämndes rörde trafikstörningar.⁶⁸ Bestämmelsen är således allmänt hållen och inte menad att avgränsa polisens befogenheter och skyldigheter att ingripa; i doktrin framhålls att försiktighet måste iaktas vid ingripanden grundade på 2 § 1 p. PL, då vissa störningar kan ses som accepterade av samhället vid en avvägning mot andra intressen.⁶⁹

När och hur får polisen ingripa? av Sjöholm behandlar polisens befogenheter enligt ordningen före polislagens tillkomst. 2 § 1 p. PL var vid sin tillkomst menad att motsvara polisens så kallade generalfullmakt enligt 2 § i 1972 års polisinstruktion (1972:511).⁷⁰ De av HD hänvisade passagerna i Sjöholms bok behandlar dessa generella polisiära uppgifter, vilka inte riktar sig mot något bestämt befarat brott, som att exempelvis öppet patrullera gator för att avskräcka brott,⁷¹ eller att upprätthålla en i möjligaste mån friktionsfri samlevnad för befolkningen.⁷² Andra hänvisade passager rör tolkningen av allmänrekvisitet och brottsbegreppet enligt generalklausulen i 1972 års polisinstruktion: i båda fallen den mest extensiva möjliga.⁷³

---

⁶⁷ Se prop. 2013/14:110 s. 577.

⁶⁸ Se prop. 1983/84:111 s. 56.

⁶⁹ Se prop. 1983/84:111 s. 56, Strömberg & Lundell (2019) s. 12–13 och Berggren & Munck (2019) s. 37.

⁷⁰ Se prop. 1983/84:111 s. 56.

⁷¹ Sjöholm (1978) s. 18–19.

⁷² Sjöholm (1978) s. 24. Sjöholm syftar här till att sammanfatta det polisiära ordningsbegreppet.

⁷³ Sjöholm (1978) s. 29 respektive s. 40–41.

Muncks resonemang, att det saknas anledning att räkna med att bestämmelsen skulle ge utrymme för fall då polisen är skyldig att meddela deltagarna i en folksamling en befallning för ordningens upprätthållande men deltagarna har rätt att straffritt vägra att följa befallningen, framstår vid första anblick som rimligt. Argumentet förutsätter dock att 2 § 1 p. PL till fullo reglerar polisens skyldighet att meddela en sådan befallning, vilket det i ljuset av det ovan anförda inte finns anledning att anta. I och med att bestämmelsen är allmänt hållen kan det finnas begränsningar av polisens befogenhet, och följaktligen skyldighet, att meddela sådana befallningar. Mötes- och demonstrationsfriheten torde utgöra en sådan begränsning. Såväl RÅ som Munck framhöll folksamlingens opinionsbildande syfte. Munck menade att polisen inte hade haft befogenhet att upplösa den allmänna sammankomst som hade uppkommit genom att deltagarna samlades för opinionsyttring. En ordning där polisen inte har befogenhet att upplösa en allmän sammankomst, men där deltagarna i sammankomsten har en straffsanktionerad plikt att lyda polisens befallningar med motsvarande verkan, framstår inte som mycket rimligare än en ordning där polisen är skyldig att meddela deltagarna i en folksamling en ordningshållande befallning men där deltagarna har rätt att straffritt vägra att följa befallningen.

3.5 Slutsats

En tolkning utifrån förarbetena talar för att ordningsbegreppet i 16 kap. 3 § BrB ska förstås som att en ordningsstörning uppstår när en folksamling genom sitt beteende *bryter lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka*. En sådan tolkning skulle begränsa den tillämpbara tolkningsmängden, varvid den kvarvarande tvetydigheten endast hade bestått i huruvida deltagande ska anses innefatta passiv närvaro så väl som aktivt handlande. Genom NJA 1989 s. 308 vidgas dock innebörden i ordningsbegreppet i jämförelse med förarbetsuttalandena till att täcka alla fall där en folksamling stör "den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera". Av de alternativa tolkningarna i den grundläggande tolkningsmängden ligger formuleringen närmast att *få rättsordningen att avvika från det normala*. HD:s resonemang verkar inte utesluta någon tolkning förenliga med bestämmelsens ordalydelse.

Som nämns i avsnitt 2.5 utgör den grundläggande tolkningsmängdens storlek främst ett mått på mångtydigheten hos de ingående termerna i bestämmelsen. Att tillämpning i enlighet med NJA 1989 s. 308 tycks innefatta hela tolkningsmängden är i sig inte förvånande. I och med att HD tolkade ordningsbegreppet i 16 kap. 3 § BrB som den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera, vilket är vagt, täcks ett betydande antal situationer. Det går att konstatera att HD:s tolkning är förenlig med ordalydelsen hos bestämmelsen, vilket är betydelsefullt. Det går också att konstatera att en mer begränsad tolkning av ordningsbegreppet är förenlig med den lexikaliska innebörden hos "störa allmän ordning". RÅ:s återopande av det allmänna språkbruket ger alltså inte fog för en viss tolkning; frågan är utifrån den lexikaliska analysen öppen.

Eftersom förarbetena talar för en mer begränsad tolkning av ordningsbegreppet, och eftersom tolkningen HD ger uttryck för i NJA 1989 s. 308 inte följer från förarbetsuttalandena, måste dock rättskällestatusen hos prejudikatet ifrågasättas. Avgörandet strider mot försiktighetskravet och strider alltså mot åtminstone en av de nödvändiga omständigheter som undantagsvis kan ligga till grund för en extensiv tolkning av en straffbestämmelse. Det går även, oberoende, att ifrågasätta att det enligt omständigheterna som låg till grund för avgörandet skulle föreligga starka skäl för en extensiv tolkning. HD redogjorde inte för någonting som skulle utgöra ett sådant starkt skäl. Vägverkets rätt att utföra arbete på ett motorvägsbygge och en besittningsrubbing som i sig inte var tillräckligt inträngande för straffansvar för egenmäktigt förfarande, den enklaste formen av besittningsintrång, kan inte anses utgöra ett starkt skäl.⁷⁴ Folksamlingens beteende föll därmed under gränsen för vad lagstiftaren hade funnit för straffvärt utifrån ett beaktande av besittningsrätten som ett specifikt intresse.

4 Mötes- och demonstrationsfriheten och allmän ordning

Eftersom bestämmelsen regelmässigt tillämpas i situationer där folksamlingar bildats i syfte att skapa opinion kan skyddet för mötes- och demonstrationsfriheten i 2 kap. 1 § RF aktualiseras. Enligt förarbetena till 2 kap. 1 § RF är det utmärkande för en demonstration "att den består av en eller flera personer som befinner sig på allmän plats i ett visst opinionsbildnings-syfte."⁷⁵ Grundlagsskyddet är i första hand riktat mot sådana åtgärder från det allmännas sida som innebär faktiskt fysiskt tvång eller kriminalisering av vissa handlingar.⁷⁶ Följaktligen torde en tillämpning där det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten och det skyddade området för mötes- och demonstrationsfriheten överlappar vara en konstruktionsmässig omöjlighet.

Mötes- och demonstrationsfriheten innebär enligt 2 kap. 1 § 1 st. 3–4 p. RF att var och en gentemot det allmänna är tillförsäkrad frihet att anordna och delta i sammankomster för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk och frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats. Dessa friheter får enligt 2 kap. 20 § RF bara begränsas genom lag och för de begränsningsändamål som anges i 2 kap. 24 § RF. De skäl som är relevanta för undersökningen är ordning och säkerhet vid sammankomsten och deras relation till ordningsbegreppet i 16 kap. 3 § BrB. I och med åldern hos bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten behandlades bestämmelsen i beredningen till rättighetsskyddet i RF. Undersökningen tar därför sin utgångspunkt i lagmotiven till 2 kap. 1 § RF. Innan innehållet i mötes- och demonstrationsfriheten och dess avgränsning gentemot 16

---

⁷⁴ 1989 års lydelse av 8 kap. 8 § BrB saknade dessutom rekvisitet att ett besittningsintrång ska vålla skada eller olägenhet. Se Friberg (2017). Jfr även NJA 1983 s. 662 där strejkande arbetstagare fälldes till ansvar för egenmäktigt förfarande för att ha hindrat verksamheten för en lyftkran genom att ha uppehållit sig inom dess arbetsområde.

⁷⁵ Prop. 1975/76:209 s. 112.

⁷⁶ Se SOU 1975:75 s. 104.

kap. 3 § BrB behandlas ska dock rättighetsskyddets innebörd för straffrättslig tolkning i allmänhet beaktas.

4.1 Rättighetsskyddets innebörd för restriktiv och extensiv tolkning

Rättighetsskyddets relevans för tolkningen av straffbestämmelser har vid flera tillfällen varit föremål för prövning i HD och kan enligt praxis fungera förstärkande för legalitetsprincipens skydd. I NJA 1996 s. 577 tolkades det straffbara området enligt 16 kap. 8 § BrB restriktivt som ett utslag av legalitetsprincipen ("den restriktivitet som skall iakttas när det gäller att tillämpa ett straffstadgande extensivt") mot bakgrund av skyddet för yttrandefriheten. I NJA 2016 s. 1165 uttryckte HD att det faktum att en bestämmelse inskränker det grundläggande fri- och rättighetsskyddet ger särskild anledning till restriktivitet vid tolkningen.

I NJA 2007 s. 805 och NJA 2012 s. 400 har HD formulerat en mall över vilka steg som bör göras för en prövning enligt regeringsformen. Det första steget är att utreda frågan om huruvida en fällande dom över huvud taget skulle innebära en begränsning av friheten i fråga. Det andra steget är fallet är huruvida begränsningen har skett genom lag och huruvida begränsningen tillgodoser ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. I det andra steget ingår en undersökning av stöd enligt de specifika begränsningskriterierna.⁷⁷ Utredningen här följer samma mönster.

4.2 Om 16 kap. 3 § BrB i förarbetena till 2 kap. 1 § RF

I specialmotiveringen till 2 kap. 1 § RF anförde det föredragande statsrådet att 16 kap. 3 § BrB inte, enligt egen utsaga i enlighet med 1973 års fri- och rättighetsutredning (fortsättningsvis FRU), torde kunna uppfattas som en begränsning av mötes- och demonstrationsfriheterna; det enligt huvudregeln att ett ingrepp mot en person måste vara föranlett enbart av att personen deltar i ett möte eller en demonstration för att ingreppet även ska vara att anse som riktat mot mötet eller demonstrationen som sådant. En sådan tolkning av anförandet ligger i varje fall närmast till hands. Formuleringen av huvudregeln lyder i original:

Den grundläggande regeln bör här vara att ett ingrepp mot en person föranlett *enbart* av att denne deltar i ett möte eller en demonstration skall betraktas som riktat också mot mötet resp. demonstrationen och därmed som ett ingrepp i mötes- resp. demonstrationsfriheten.⁷⁸

Det föredragande statsrådets formulering anger strikt talat ett tillräckligt villkor för att ett ingrepp mot en person ska betraktas som ett ingrepp i mötes- och demonstrationsfriheterna,

---

⁷⁷ Slutligen ska även en proportionalitetsbedömning göras. En proportionalitetsbedömning måste dock göras i det enskilda fallet och hamnar således utanför syftet med undersökningen.

⁷⁸ Prop. 1975/76:209 s. 144. Kursiv i original.

men inte ett nödvändigt villkor.⁷⁹ Formuleringen av huvudregeln lämnar utrymme för att även andra ingrepp mot personer kan vara att anse som ingrepp i mötes- och demonstrationsfriheterna. I så fall följer det inte från huvudregeln att BrB 16:3 *inte* är att anse som ett ingrepp i friheterna i fråga, vilket dock synbart går emot det föredragande statsrådets slutsats.⁸⁰ Den ovan hänvisade sidan är den enda platsen i propositionen där förhållandet mellan rättighetskyddet och 16 kap. 3 § BrB behandlas uttryckligen. För större klarhet finns därför anledning att gå till FRU:s betänkande.

Mötes- och demonstrationsfriheterna behandlades i bilaga 7 till SOU 1975:75, vilken i tid föregick formuleringarna i det färdiga betänkandet.⁸¹ I bilagan noterades särskilt 16 kap. 3 § BrB som en bestämmelse vilken hade ett sådant samband med en sammankomstsituation att den kunde anses vara riktad mot möten och demonstrationer, dock utan att något ställningsstagande gjordes.⁸²

Vid avgörande av huruvida en begränsning av en grundläggande fri- eller rättighet utgjorde en inskränkning av en specifik rättighet var det enligt FRU nödvändigt att separera de faktiska konsekvenserna av ett ingrepp från ändamålet med begränsningen i fråga. Exempelvis innebär ett frihetsberövande av en person – en inskränkning av denna persons rörelsefrihet – en begränsning av vederbörandes faktiska möjlighet att mötas. FRU menade att en sådan faktisk konsekvens inte innebär att ett frihetsberövande skulle anses som en inskränkning av en annan frihet så till vida frihetsberövandet inte var direkt kopplat till utövandet av friheten i fråga.⁸³ Det verkar vara detta resonemang, eller åtminstone ett i samma anda, som det föredragande statsrådet har haft i åtanke vid formulerandet av huvudregeln i propositionen.

Utredningen menade dock att en sådan uppdelning kunde leda till särskilda gränsdragningsvårigheter för möten och demonstrationer, där en skillnad mellan ett ingripande mot ett möte eller demonstration respektive mot enskilda deltagares fysiska frihet kunde sammanfalla. I och med gränsdragningsvårigheten mellan "lösa folksamlingar" och sammankomster i RF:s mening menade FRU att gränsen mellan det straffbara området enligt 16 kap. 3 § BrB och det skyddade området enligt 2 kap. 1 § RF torde bero på om folksamlingen är att anse utgöra ett möte eller en demonstration.⁸⁴ Gällande huruvida 16 kap. 3 § BrB faktiskt var att anse som en begränsning av mötes- och demonstrationsfriheterna var FRU aningen kryptisk. De menade å ena sidan att 16 kap. 3 § BrB "normalt sett" inte kunde anses utgöra en begränsning av mötes- och demonstrationsfriheterna.⁸⁵ Å andra sidan menade de att om 16 kap. 3 § BrB kunde anses begränsa mötesfriheten så får en sådan inskränkning endast ske för

---

⁷⁹ Att hävda ett nödvändigt villkor hade varit ett exempel på argumentationsfelet förnekande av försatsen (eng. *denying the antecedent*). Från resonemanget att *om* ett ingrepp mot en person är föranlett enbart av att denna deltar i en demonstration *så* ska ingreppet även betraktas som ett ingrepp mot demonstrationsfriheten följer inte att *om inte* ett ingrepp mot en person ... *så* ska *inte* ingreppet även betraktas ... .

⁸⁰ Prop. 1975/76:209 s. 144.

⁸¹ SOU 1975:75 s. 53–54.

⁸² SOU 1975:75 s. 306.

⁸³ Se diskussionen om "andliga" och "kroppsliga" fri- och rättigheter i SOU 1975:75 s. 121–122.

⁸⁴ SOU 1975:75 s. 191–192.

⁸⁵ SOU 1975:75 s. 192.

att trygga ordningen och säkerheten vid själva sammankomsten.⁸⁶ Samma tolkning torde gälla för demonstrationsfriheten.

Den slutsats som det föredragande statsrådet ger uttryck för, om att det skulle föreligga ett vattentätt skott mellan det skyddade området enligt 2 kap. 1 § RF och det straffbara området enligt 16 kap. 3 § BrB, vinner inte stöd av FRU:s resonemang. Eftersom slutsatsen avsåg att följa på FRU:s resonemang torde felslutets kategoriska karaktär därför kunna lämnas utan avseende. Som synes menade FRU att gränsdragningen mellan det straffbara området enligt 16 kap. 3 § BrB och det skyddade området enligt 2 kap. 1 § RF skulle göras utifrån huruvida folksamlingen i fråga utgjorde ett möte eller en demonstration. Det går inte att dra några långtgående slutsatser av uttalandet att 16 kap. 3 § BrB ”normalt sett” inte kunde anses utgöra en begränsning av mötes- och demonstrationsfriheten, eftersom det inte står klart hur FRU tolkade bestämmelsen; ifall FRU utgick från Straffrättskommitténs betänkande är det möjligt att deras uttalande bara avsåg de fall där en ”lös folksamling” stör den allmänna ordningen genom skrän eller hotfulla åtbörder, i vilket fall det inte är givet att den extensiva tolkningen som etablerades i och med NJA 1989 s. 308 skulle innanför en sådan ”normal” gränsdragning. Ifall en gränsdragning ska ske utifrån förarbetsuttalandena blir därför av avgörande betydelse ifall folksamlingen är att utgöra ett möte eller en demonstration.

4.3 Folksamlingar, möten och demonstrationer

Thomas Bull har karakteriserat uttalandena i förarbetena till 2 kap. 1 § RF som vagt hållna med begränsat värde när det kommer till vägledning för en rättsvetenskaplig analys vad gäller definitionen av mötes- och demonstrationsfriheten.⁸⁷ Det finns, baserat på den läsning av förarbetena som legat till grund för undersökningen, inte anledning att avvika från Bulls omdöme. Lyckligtvis finns det heller inte anledning att fästa någon betydande vikt vid definitionerna i sagda förarbeten. Lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med EKMR enligt 2 kap. 19 § RF. HD har, utifrån konventionsåtagandet, etablerat en ordning där uttalanden om en lagregels innebörd som har gjorts i lagförarbeten eller rättspraxis kan frångås när detta krävs enligt den konventionstolkning som kommer till uttryck i Europadomstolens avgöranden.⁸⁸ Den grundläggande definitionen av mötes- och demonstrationsfriheten kan således belysas utifrån Europakonventionens praxis.

Mötes- och demonstrationsfriheten enligt 2 kap. 1 § RF motsvaras av mötes- och föreningsfriheten i art. 11 EKMR. Friheten som sådan behandlas i art. 11(1) och innebär en rätt till fredliga sammankomster. Europadomstolen har i en rad avgöranden menat att mötes- och demonstrationsfriheten ska förstås autonomt från nationella rättsordningar och uttryckligen avstått från att definiera friheten för att undvika restriktiva tolkningar; friheten anses, icke uttömmande, omfatta privata möten, möten på offentliga platser, statiska möten och

---

⁸⁶ SOU 1975:75 s. 205.

⁸⁷ Bull (1997) s. 343.

⁸⁸ Se ex. NJA 2005 s. 805, NJA 2006 s. 467, NJA 2007 s. 805 och NJA 2008 s. 946.

processioner.⁸⁹ Gränsen för rättighetsskyddet ska snarare förstås negativt. Skyddet gäller för alla sammankomster utom sådana där organisatorerna och deltagarna har våldsamma intentioner, uppviglar till våld, eller på annat sätt avvisar de grundläggande principerna för ett demokratiskt samhälle.⁹⁰ De begränsningsgrunder som anges i art. 11(2) EKMR aktualiseras således så snart en fredlig sammankomst uppkommit.⁹¹

För en samstämmig förståelse av RF och EKMR torde ordningen därför vara att begränsningsgrunderna enligt 2 kap. 24 § RF aktualiseras så snart en fredlig sammankomst, enligt EKMR, föreligger. Att den extensiva tolkningen av 16 kap. 3 § BrB enligt NJA 1989 s. 308 är så pass vid att den även täcker fredliga sammankomster får anses konstaterat. Vad gäller det restriktiva tolkningen enligt förarbetena omfattar denna endast situationer där en folksamling på ett irriterande sätt bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka. Sådant bråk ska uppgå till skrän och hotfulla åtbörder och det finns anledning att anta att det är situationer där våld ligger i farans riktning som i första hand är menade att träffas av bestämmelsen (se avsnitt 3.2.4). Den negativa förståelsen av mötes- och föreningsfriheten i art. 11(1) EKMR tycks därför rimma väl med den restriktiva tolkningen av 16 kap. 3 § BrB. En mer ingående analys av den våldsamma intentionen varit nödvändig för en heltäckande analys av förhållandet mellan art. 11(1) EKMR och 16 kap. 3 § BrB. Likaså gällande vad som förutsätts för att en folksamling på annat sätt ska anses ha avvisat de grundläggande principerna för ett demokratiskt samhälle. För en avgränsning av ordningsbegreppet torde det dock vara tillräckligt att fastställa att en restriktiv tolkning enligt förarbetena till 16 kap. 3 § BrB är den mest rimliga utifrån en systematisk tolkning. En sådan tolkning borde kunna undvika de specifika begränsningskriterierna i 2 kap. 24 § RF, vilka i praktiken hade omöjliggjort en tillämpning som tog hänsyn till allmän ordning snarare än endast ordningen och säkerheten vid sammankomsten.

Att en sådan ordning föreligger är från ett annat systematiskt perspektiv inte förvånande. Som Munck påpekade i sitt tillägg till NJA 1989 s. 308 hade det inte varit möjligt att upplösa sammankomsten enligt 10 § i lagen om allmänna sammankomster. Lagen om allmänna sammankomster reglerade specifikt sådana sammankomster som kom att omfattas av bestämmelserna om mötes- och demonstrationsfriheterna i RF.⁹² Detta eftersom mötes- och demonstrationsfriheten i 2 kap. kom att konstrueras runt lagen om allmänna sammankomster.⁹³ Då det ännu inte existerade någon grundlagsfäst mötes- eller demonstrationsfrihet utgick lagförslaget till lagen om allmänna sammankomster i sin tur från mötes- och föreningsfriheten enligt EKMR.⁹⁴

---

⁸⁹ Se *Kudrevičius med flera mot Litauen*, p. 91 och hänvisningarna där samt *Navalnyj mot Ryssland*, p. 98.

⁹⁰ Se *Kudrevičius med flera mot Litauen*, p. 92 och hänvisningarna där.

⁹¹ Se *Navalnyj mot Ryssland*, p. 99.

⁹² Se prop. 1992/93:210 s. 39 och prop. 1956:143 s. 142–144.

⁹³ Se SOU 1975:75 s. 131 och prop. 1975/76:209 s. 111.

⁹⁴ Se prop. 1956:143 s. 142–143.

5 Ohörsamhet mot ordningsmakten i underrätterna

Slutligen står att undersöka hur den ovan konstruerade avgränsningen av 16 kap. 3 § BrB förhåller sig till tillämpningen av bestämmelsen i underinstanserna. Målen har för enkelhetens skull givits namn. I redogörelsen har särskilt fokus legat på hur rekvisitet störande av allmän ordning har tolkats. Givet domstolarnas lagprövningsplikt enligt 12 kap. 14 § RF kan frånvaro av skäl som rör rättighetskyddet möjligtvis tas som intäkt för att rättighetskyddet inte har beaktats; detta gäller dock enbart från och med 1 januari 2011, när den utvidgade lagprövningsplikten trädde i kraft.⁹⁵

RH 2005:30 (Porrbutiken):

Grupper av ungdomar hade vid två tillfällen, varav några av de tilltalade närvarat vid båda tillfällena, manifesterat utanför ingången till en porrbutik i syfte att bilda opinion och för att genera eventuella kunder. Det gjordes inte gällande att grupperna fysiskt hade hindrat någon faktisk person från att besöka butiken. Det framgår inte av referatet hur stora grupperna var, men vid det ena tillfället deltog åtminstone tolv och vid det andra åtminstone sex personer. Vid båda tillfällena hade polispatruller anlät och uppmanats att flytta sig från ingången, vilket grupperna inte gjorde.

Så väl tingsrätten och hovrätten ansåg det utrett att grupperna utgjort folksamlingar, att polisen meddelat ordningshållande befallningar och att befallningarna inte åttlytts utan att utveckla dessa punkter nämnvärt. Fokus låg i stället på störande av allmän ordning. Utifrån en analys av NJA 1989 s. 308 fann tingsrätten att butiksägaren visserligen hade ett berättigat krav på att hans näringsverksamhet inte störs på ett otillbörligt sätt, men att det allmänna intresset av ordningens upprätthållande i ljuset av yttrandefriheten och demonstrationsfriheten var avsevärt mindre i det förevarande fallet än när det gällde motorvägsbygget i NJA 1989 s. 308. Åtalet ogillades därför.

Hovrätten konstaterade utifrån bevisningen att folksamlingen genom sin närvaro fysiskt hade hindrat fri passage in i butiken och att polisens uppmaning hade meddelats för att skapa förutsättningar för fri passage. Rätten konstaterade även att den i butiken bedrivna verksamheten hade varit laglig. Även om folksamlingen hade uppträtt lugnt och inte gjort sig skyldig till brottslig handling fann rätten att de därför hade gjort sig skyldiga till ohörsamhet mot ordningsmakten.

Svea hovrätt B 2656-13 (Tallen):

Vid en demonstration mot skogsavverkning klättrade den tilltalade upp i en tall som stod innanför ett av polisen avspärrat område och satt kvar i tallen i flera timmar trots polisens befallningar att den tilltalade skulle klättra ner och lämna platsen. Demonstrationen bestod av

---

⁹⁵ Se SFS 2010:1408.

några hundra personer. Varken tingsrätten eller hovrätten bedömde huruvida en grupp personer hade kommit att utgöra en folksamling som stört allmän ordning. Huruvida en sådan folksamling förekommit framgår över huvud taget inte av den presenterade utredningen. Frågan i så väl tingsrätten som hovrätten kom i stället att röra huruvida den tilltalade hade handlat i nöd, då det i tingsrätten inte var klargjort ifall det existerade ett avverkningstillstånd vid tillfället för gärningen. Bedömningen av den faktiska brottsbeskrivningens enlighet framgår närmast av ett tillägg till tingsrättsdomen formulerat av ordföranden, Mikael Mellqvist:

Inte heller det förhållandet att tingsrätten valt att ogilla åtalet mot [den tilltalade] kan tas till intäkt för att det mer allmänt skulle vara i sin ordning att ifrågasätta polisens åtgärder på fältet eller att vägra efterkomma polisens uppmaningar. Det är alltså *straffbart* att inte efterkomma polisens befallningar. Och anledningen till det är att det kan vara ett mycket viktigt skydd för eget och andras liv och hälsa att utan kommentarer eller ifrågasättanden lyda polisens befallningar.⁹⁶

Hovrätten följde, efter att ha konstaterat att någon nödsituation inte förelåg, mönstret från NJA 1989 s. 308:

Polis var på plats för att skapa förutsättningar för att Nordkalk skulle kunna utöva sin rätt att påbörja arbetet i enlighet med MÖD:s då gällande tillståndsdom. Som ett led i detta befallde en polisman [den tilltalade] att klättra ner från tallen och lämna det avspärrade området, vilket han vägrade att göra. Underlåtenheten att följa befallningen har därmed innefattat en kränkning av den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera (jfr NJA 1989 s. 308). Eftersom det inte förelåg någon nödsituation vid tillfället ska [den tilltalade] dömas för ohörsamhet mot ordningsmakten på sätt som åklagaren påstått.

Hovrätten för Västra Sverige B 2251-14 (Motorhuven):

Ett tiotal personer hade samlats utanför Migrationsverkets förvar för att protestera mot en avvisning. Polismän i civil klädsel och i civil polisbil skulle verkställa avvisningen och tumult uppstod när bilen körde ut ur grindarna till förvaret, där personerna som protesterade stod. Den tilltalade ställde sig framför bilen och hamnade eller hoppade upp på motorhuven, för att därefter färdas med bilen i ett antal kilometer. Polismännen uppgav att de vid ett flertal tillfällen stannade bilen och att föraren gestikulerade åt den tilltalade att hoppa av.

Tingsrätten fastslog att gruppen som hade samlats utanför förvaret utgjorde en folksamling. Rätten utredde inte uttryckligen huruvida folksamlingen hade stört allmän ordning, men konstaterade att folksamlingen hade "[...] placerat sig på ett sådant sätt att de avsiktligt sökt

---

⁹⁶ Kursiv i original.

hindra polisen att fullfölja sitt uppdrag att verkställa ett utvisningsbeslut". Gällande polisens befallning, vilken skett genom handgester inifrån bilen, menade rätten att

[p]olisens uppmaning att de ska flytta sig har varit avsedd att upprätthålla den allmänna ordningen. [...] Eventuell underlåtenhet att följa en sådan uppmaning innefattar en kränkning av den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera och utgör således en ohörsamhet mot ordningsmakten.

Frågan i hovrätten rörde främst huruvida den tilltalade hade uppfattat att de civilt klädda polismännen var polismän och ifall handgester kan utgöra befallningar. Gällande allmän ordning fastslog hovrätten enbart att folksamlingen hade ställt sig framför polisbilen och agerat för att hindra avvisningen, vilket ansågs tillräckligt för att ha stört den allmänna ordningen.

Göta hovrätt B 2960-14 B 2623-14 (Gudstjänsten):

Inför en tillståndsgiven demonstration gick en grupp om 15–20 personer från en gudstjänst utanför en närliggande kyrka till en korsning i vägen för demonstrationen, där de satte sig i ring och sjöng psalmer i syfte att hindra demonstrationens genomförande. Andra motdemonstranter var närvarande på platsen. Av utredningen framgick att den psalmsjungande gruppen uppträdde lugnt och trevligt, även om hatiska slagord skanderades av andra som stod på trottoaren. När demonstrationståget närmade sig befallde polisen genom megafon de som stod i vägen att lämna platsen, varpå en del flyttade på sig. De tilltalade underlät dock att följa befallningen och blev då informerade om att de skulle gripas om de inte lämnade platsen, varpå de ännu en gång underlät att följa befallningen. De tilltalade släpades slutligen i väg av polisen.

Tingsrätten fann att den psalmsjungande gruppen utgjorde en folksamling och fastslog efter att ha refererat NJA 1989 s. 308 att:

[De tilltalade] har haft för avsikt att hindra demonstrationståget, som av myndighet getts tillstånd att demonstrera, och polisens uppmaning var avsedd att upprätthålla den allmänna ordningen. På motsvarande sätt som i rättsfallet från 1989 har de tilltalades underlåtenhet att följa polisens uppmaning innefattat en kränkning av den ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera.

De tilltalade bedömdes därför ha gjort sig skyldiga till ohörsamhet mot ordningsmakten. Hovrätten vidhöll tingsrätten bedömning i skuldfrågan.

Svea hovrätt B 9215-18 (Motdemonstranterna):

En grupp motdemonstranter hade ställt sig i vägen för Prideparaden, vilket ledde till att paraden stannade upp. Var och en av de tilltalade ansågs i tingsrätten ha deltagit genom att skanderat kränkande budskap. Dessa omständigheter ansågs av tingsrätten tillräckliga för att

de tilltalade skulle ha utgjort en folksamling som stört allmän ordning; rätten utvecklade inte sitt resonemang vidare. Polis befallde de tilltalade att lämna paradrutten, vilket de vägrade, och polisen sedermera avlägsnade gruppen. Sammantaget hade de tilltalade enligt tingsrätten gjort sig skyldiga till ohörsamhet mot ordningsmakten. Hovrätten vidhöll tingsrättens bedömning.

Utöver ohörsamhet mot ordningsmakten hade rätten i båda instanserna att pröva ansvar för störande av allmän sammankomst, i 16 kap. 4 § BrB, för samtliga. Åklagaren gjorde gällande att lagstiftaren hade ett intresse av att utvidga begreppet allmän sammankomst i den enligt tingsrätten "ålderdomliga" 16 kap. 4 § BrB till att överensstämma med det som gäller i ordningslagen, vilket så väl tingsrätten som hovrätten ansåg stå i strid med legalitetsprincipen i och med att Prideparaden enligt en tolkning av ordalydelsen inte utgjorde en sådan sammankomst som omfattas av straffbestämmelsen. Tingsrätten uttalade angående möjligheten till analog tolkning att: "För att kunna döma för brott måste den aktuella gärningen vara straffbelagd då den begicks (1 kap. 1 § brottsbalken), den s.k. legalitetsprincipen. Enligt denna ska det vara möjligt att i förväg bedöma om en viss gärning är kriminaliserad eller inte. Vidare finns det ett analogiförbud; en föreskrift får inte tolkas analogiskt till nackdel för den tilltalade. Legalitetsprincipen motiverar således en försiktig hållning vid tolkning av straffrättsliga [så!] bestämmelser. För att en rättstillämpning som riskerar att tänja gränsen för det straffbara området ska vara godtagbar krävs det starka skäl (NJA 2016 s. 3)." Hovrätten godtog tingsrättens resonemang.

5.1 Diskussion om underrätternas tillämpning

Att NJA 1989 s. 308 har fått genomslag i underrätterna framgår tydligt från redogörelsen från underrätterna. I målet Porrbutiken, Tallen och Gudstjänsten hänvisas uttryckligen till NJA 1989 s. 308. I målet Motorhuven använder sig rätten av formuleringen ordning och säkerhet som rättsordningen ska garantera, vilken är hämtad från HD:s resonemang. I de undersökta rättsfallen framstår särskilt hovrätterna som benägna att följa resonemanget i NJA 1989 s. 308. Av de undersökta fallen är det endast Motdemonstranterna som sticker ut i att underrätterna inte tycks ta NJA 1989 s. 308 i beaktande. I gengäld är tycks tillämpningen i högre utsträckning än i de andra målen inom ramen för den restriktiva tolkningen av en folksamling som stör allmän ordning.

I Porrbutiken gjorde tingsrätten en intresseavvägning mellan allmänintresset av yttrandefriheten och demonstrationsfriheten å ena sidan och butiksinnehavarens intresse av fri passage å andra sidan, men inom ramen för en extensiv tolkning av 16 kap. 3 § BrB. Folksamlingens opinionsyttring var enligt utredningen fredlig. Ordningsstörningen bestod i det att folksamlingen genom sin närvaro kunde anses hindra passagen. Hovrätten baserade i sin tur sin bedömning syftet med polisens uppmaning snarare än på att redogöra för hur folksamlingen utifrån beteendet kunde anses störa allmän ordning. Från bedömningen att verksamheten var laglig, att polisens uppmaning var menad att skapa fri passage och att deltagarna underlåtit att följa uppmaningen drog hovrätten slutsatsen att folksamlingen skulle ha ansetts störa

allmän ordning. Mönstret följer i hög grad det från NJA 1989 s. 308 i att lagenligheten i polisens uppmaning får avgränsa det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten, givet underlåtenheten av efterfölja en ordningshållande befallning.

Tallen är än mer graverande på så vis att ingen av underrätterna till synes över huvud taget prövade om den tilltalade hade deltagit i en folksamling som stört allmän ordning, vilket är en grundläggande förutsätter enligt ordalydelsen (se avsnitt 2.5). En sådan tillämpning är i strid med legalitetsprincipen enligt 1 kap. 1 § BrB. Utan att bedöma huruvida den tilltalade har deltagit i en folksamling vilken har stört allmän ordning går hovrätten direkt från det i sig legitima syftet med polisens befallning till att ett störande av allmän ordning i enlighet med 16 kap. 3 § BrB har skett. Givet avsaknaden av domskäl som påvisar att deltagandet har beaktats framstår tillämpningen närmast analog. Något bör även sägas om Mellqvists tillägg, vilket är anmärkningsvärt. Det finns ingen lagregel enligt vilken medborgare är skyldiga att lyda polisens bud som sådant, vilket innebär att ohörsamhet mot ordningsmakten inte kan förstås som ett specialfall av en generell plikt att lyda polisen.⁹⁷ En lydnessplikt gentemot polisen är när den förekommer specifik vad gäller så väl ansvarssubjekt som innehållet i polisens bud; exempel vad gäller ansvaret för trafikanter att följa polisens anvisning för trafiken.⁹⁸ I sammanhanget ligger det nära till hands att sluta sig till att tillägget ger uttryck för en mycket långtgående förenkling av NJA 1989 s. 308, där en bristande efterlydnad av en polisens befallning i sig ger anses upphov till straffansvar. En sådan tolkning av Mellqvists underliggande resonemang är förstås spekulativt och ska lämnas därhän. Givet utfallet i hovrätten tycks det dock inte helt avlägset.

Tillämpningen i Motorhuven skulle mycket vara kunna vara förenlig med den restriktiva tolkningen av 16 kap. 3 § BrB. Att en folksamling omgärdar en polisbil i syfte att förhindra verkställandet av ett myndighetsbeslut tycks täckas av bestämmelsen ifall situationen riskerar att bli våldsam. Utifrån omständigheterna är det inte osannolikt att en situation där en folksamling omgärdar en polisbil skulle kunna täckas in under de hotfulla åtbörder som anges i Straffkommitténs betänkande och det är inte avlägset av våld låg i farans riktning. Bedömningen kan dock inte sträcka sig längre än till dylika hypotetiska resonemang. Även i Motorhuven underlät nämligen hovrätten att pröva om huruvida folksamlingen hade stört allmän ordning utifrån en restriktiv tolkning. Att den tilltalade, som hamnade på polisbilens motorhuv, utgjorde deltagare i en folksamling som stört allmän ordning och sedermera underlät att följa en ordningsuppehållande befallning förefaller sannolikt. Hovrätten lade dock även i Motorhuven avgörande betydelse vid den ordningshållande befallningen.

I Gudstjänsten beaktas över huvud taget inte de fredliga opinionsbildande övertonerna vilka står i bjärt kontrast till den typsituation som Straffrättskommittén lyfter i sitt betänkande. Utifrån en förståelse av mötes- och demonstrationsfriheten enligt 2 kap. 1 § RF och mötes- och föreningsfriheten enligt art. 11(1) EKMR är det bemärkningsvärt. Den restriktivitet vid tolkningen som enligt etablerad praxis är påkallad när det grundläggande fri- och rättighets-skyddet aktualiseras torde åtminstone föranleda en bedömning om huruvida folksamlingens

---

⁹⁷ Jfr resonemanget kring undantaget från brott mot vapenlagen i Asps skiljaktiga mening i NJA 2019 s. 1041.

⁹⁸ Se not 48.

förfarande föll inom det skyddade området. Även i Gudstjänsten låter hovrätten resonemanget från NJA 1989 s. 308 vara vägledande och gör sin bedömning utifrån polisens agerande. Att inte ens de unika omständigheterna i fallet väcker frågan om restriktivitet vid tolkningen av 16 kap. 3 § BrB är direkt förvånande.

Domskälen i Motdemonstranterna är för sparsmakade var gäller tillämpningen av 16 kap. 3 § BrB för att det ska vara möjligt att tillföra något ytterligare än det som redan sagt vad gäller ohörsamhet mot ordningsmakten. En jämförelse med det utvecklade resonemanget som i fallet förs kring tillämpningen av 16 kap. 4 § BrB ter dock sig passande. Tingsrätten för ett ingående resonemang kring legalitetsprincipen, analogiförbudet och gränserna för en extensiv tolkning vad gäller tillämpningen av störande av allmän sammankomst. Trots att resonemanget, som enligt undersökningen i den här uppsatsen i högsta grad är relevant även för tillämpningen av ohörsamhet mot ordningsmakten, uppenbarligen har beaktats döms de tilltalade närmast schablonartat till ansvar för sagda brott.

6 Slutdiskussion

Sammantaget visar undersökningen att en restriktiv tolkning enligt förarbetena till 16 kap. 3 §, där endast situationer där en folksamling på ett irriterande sätt bryta lugnet för den stora majoriteten i en viss grupp genom att bråka, där bråk ska uppgå till skräm och hotfulla åtbörder och där det finns anledning att anta att våld ligger i farans riktning utgör den mest rimliga tolkningen av det straffbara området för ohörsamhet mot ordningsmakten. I situationer där deltagare i en folksamling har underlåtit att efterkomma en ordningshållande befallning tillämpas dock bestämmelsen regelmässigt extensivt i underrätterna. Det är uppenbart att den extensiva tolkningen är hänförlig till NJA 1989 s. 308, trots att HD:s tolkning där är oförenlig med obestämdhetsförbudet, försiktighetskravet och skyddet för mötes- och demonstrationsfriheten.

En systematisk tolkning ohörsamhet mot ordningsmakten, där ordningsbegreppet och följaktligen det straffbara området för bestämmelsen, baserat på ordalydelsen, låter sig avgöras av bästa samstämmighet med grundläggande tolkningsprinciper och rättsregler tycks ge tillräcklig precision. I avvaktan på ett nytt vägledande avgörande från HD, där grundlagsskyddet för mötes- och demonstrationsfriheten tas i beaktande, ter det sig därför rimligt att i rättstillämpningen utgå från bestämmelsens tolkning enligt förarbetena.

Systematisk lagtolkning har i litteraturen beskrivits ha en konservativ eller konserverande prägel, då tolkningsutrymmet för enskilda bestämmelser är större än tolkningsutrymmet för systemet i sin helhet.⁹⁹ Det har dock även påpekats att sådan konservatism kan fungera som en garant för att centrala värden för rättsordningen beaktas i tillämpningen även under perioder av politisk orolighet.¹⁰⁰ Ett bevarande av koherensen inom systemet ökar förutsebarheten, vilket för tolkningen av ohörsamhet mot ordningsmakten hade varit särskilt behövligt

---

⁹⁹ Se Strömholm m.fl. (2020) s. 472.

¹⁰⁰ Se Graver (2015) s. 228–230 och Paulson (1994) s. 314–315.

utifrån kravet begränsningar av fri- och rättigheter ställer på förutsebarheten hos de regler genom vilka begränsningarna sker.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1948:80	Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.
Prop. 1956:143	Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till allmän ordningsstadga, m. m.
Prop. 1975/76:209	om ändring i regeringsformen
Prop. 1985/86:9	om lag om disciplinförseelser av krigsmakt m.m.
Prop. 1992/93:210	om ny ordningslag m.m.
Prop. 1993/94:130	Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.)
Prop. 2009/10:80	En reformerad grundlag
SOU 1930:24	Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. IX: brott emot myndighet m.m.
SOU 1933:6	Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. XI: brott mot politiska rättigheter; brott mot allmän ordning och frid
SOU 1944:69	Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten
SOU 1963:17	Författningsutredningen: VI. Sveriges statskick. Del 2. Motiv. Förslag till regeringsform
SOU 1975:75	Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen

Övriga tryckta källor

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2013) *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl. Uppsala: Lustus.

Berggren, Nils-Olof & Munck, Johan (2019) *Polislagen: en kommentar*, 13 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Bogdan, Michael (2014) *Svensk internationell privat- och processrätt*, 8 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Bolinder, Maria (2012) *Funktionell svensk grammatik*, 3 uppl. Stockholm: Liber.

Bull, Thomas (1997) *Mötes- och demonstrationsfriheten: en statsrättslig studie av mötes- och demonstrationsfrihetens innehåll och gränser i Sverige, Tyskland och USA*. Uppsala: Iustus.

Eckhoff, Torstein (1993) *Rettskildelære*, 3 uppl. Oslo: Tano.

Graver, Hans Petter (2015) *Judges against justice: on judges when the rule of law is under attack*. Heidelberg: Springer.

Hart, H.L.A. (2012) *The concept of law*, 3 uppl. Oxford: Oxford university press.

Jareborg, Nils (2001) *Allmän kriminalrätt*. Uppsala: Iustus.

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne & Ågren, Jack (2015) *Straffansvar*, 9 uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.

Nergelius, Joakim (2018) *Svensk statsrätt*, 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Paulson, Stanley L. (1994) "Lon L. Fuller, Gustav Radbruch, and the 'positivist' theses", *Law and philosophy*, vol. 13 nr 3, s. 313–359.

Peczenik, Aleksander (1980) *Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning*, 2 uppl. Stockholm: Almqvist & Wicksell.

Peczenik, Aleksander (1988) *Rätten och förnuftet: en lärobok i allmän rättslära*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts.

Peczenik, Aleksander (1995) *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritzes.

Ramberg, Christina, Beshar, Alexander, Carlson, Laura, Croon, Adam, Granmar, Claes, Kleist, David, Leviner, Pernilla & Norée, Annika (2018) *Rättskällor: en introduktion i kritiskt tänkande*. Stockholm: Norstedts juridik.

Sjöholm, Erik (1978) *När och hur får polisen ingripa?: polisrättens allmänna grunder*, 2 uppl. Stockholm: Liber.

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt (2019) *Speciell förvaltningsrätt*, 20 uppl. Stockholm: Liber.

Strömholm, Stig, Lyles, Max & Valguarnera, Filippo (2020) *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära*, 6 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, Friberg, Sandra & Asp, Petter (2014) *Brotten mot allmänheten och staten*, 2 uppl. Uppsala: Iustus.

Warnling-Nerep, Wiweka (2015) *Vad är rätt?*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Wennergren, Bertil (1990) Demonstrationsfrihet och civil olydnad. I: *Om våra rättigheter IV*. Stockholm: Rättsfonden.

Westerlund, Gösta, Emanuelsson, Maria & Wahlund, Magnus (2020) *Ordningsstörande brott: en studie av brottsbalken och annan lagstiftning, särskilt polislagen*, 5 uppl. Stockholm: Bruun juridik.

Åhman, Karin (2019) *Grundläggande rättigheter och juridisk metod: RF 2 kap., Europakonventionen och EU:s stadga och deras tillämpning*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Elektroniska källor

Civicus (2020) "Poland: concerns over intimidation, violence and detentions of peaceful protesters", News, <civicus.org/index.php/media-resources/news/4807-poland-concerns-over-intimidation-violence-and-detentions-of-peaceful-protesters> (besökt 2021-03-07)

Figurski, Paweł (2020) "Our journalist is facing charges in relation to her coverage of the women's protest in Cracow. 'The accusations are absurd'", Wyborcza.pl, <<https://wyborcza.pl/7,173236,26542982,our-journalist-faces-multiple-charges-in-relation-to-her-coverage.html>> (besökt 2021-02-10)

Friberg, Sandra (2017) "Brottsbalk (1962:700) 8 kap. 8 §", Lexino, JUNO (besökt 2021-05-15)

Human rights watch (2021) "Russia: police detain thousands in pro-Navalny protests", News, <hrw.org/news/2021/01/25/russia-police-detain-thousands-pro-navalny-protests> (besökt 2021-02-10)

Polisen region Stockholm (2021) "Fler döms för 'ohörsamhet mot ordningsmakten'", Nyheter och händelser, <polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/maj/fler-doms-for-ohorsamhet-mot-ordningsmakten> (besökt 2021-07-09)

Viasna (2020) "Human rights situation in Belarus in 2020: analytical review", Analytical reviews, <spring96.org/en/news/101223> (besökt 2021-02-02)

Rättsfallsförteckning

NJA 1978 s. 449

NJA 1983 s. 662

NJA 1989 s. 308

NJA 1994 s. 480

NJA 1996 s. 577

NJA 2000 s. 490

NJA 2006 s. 467

NJA 2007 s. 805

NJA 2008 s. 376

NJA 2008 s. 946

NJA 2011 s. 89

NJA 2012 s. 105

NJA 2012 s. 400

NJA 2012 s. 764

NJA 2015 s. 501

NJA 2016 s. 3

NJA 2016 s. 1165

RH 2005:30

Svea hovrätts dom den 17 juni 2014 i mål nr B 2656-13

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 9 september 2014 i mål nr B 2251-14

Göta hovrätts dom den 12 juni 2015 i mål nr B 2960-14 B 2623-14

Svea hovrätts dom den 4 juni 2019 i mål nr B 9215-18

Europadomstolens dom av den 26 april 1979 i mål 6538/74, *Sunday Times mot Förenade kungariket* (nr 1)

Europadomstolens dom av den 7 juni 2012 i mål 38433/09, *Di Stefano mot Italien*

Europadomstolens dom av den 15 oktober 2015 i mål 37553/05, *Kudrevičius med flera mot Litauen*

Europadomstolens dom av den 15 november 2018 i mål 29580/12, *Navalnyj mot Ryssland*